

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА НАН УКРАЇНИ ім. В. Д. КОРЕЦЬКОГО
ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМ. Г. С. КОСТЮКА НАПН УКРАЇНИ**

НАУКОВО-МЕТОДИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

СУЧАСНІ СОЦІОГУМАНІТАРНІ СТУДІЇ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

**Матеріали
Науково-методичної Інтернет-конференції**

20-21 травня 2025 р.

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Київ НУХТ 2025

Науково-методична Інтернет-конференція «Сучасні соціогуманітарні студії: проблематика та перспективи»: Матеріали наук.-метод. Інтернет-конф. Київ, 20-21 травня 2025 р.: тези доп. К.: НУХТ, 2025. 110 с.

Видання містить тези доповідей учасників Науково-методичної Інтернет-конференції.

Розглянуто актуальні питання історії, філософії, психології, соціології та навчально-методичної роботи з вивчення гуманітарних дисциплін у сучасному вищому навчальному технологічному закладі, узагальнено підсумки вивчення проблем методичної роботи у контексті сучасних тенденцій розвитку освітнього та науково-освітнього процесів.

Розраховано на здобувачів вищої освіти, аспірантів, викладачів, наукових працівників, яких цікавлять питання, пов'язані з науковою та навчально-методичною роботою в сучасних умовах.

Матеріали конференції подано в авторській редакції

Редакційна колегія: *О. Ю. Шевченко, С. В. Токарчук, Н. М. Левицька, С. І. Блаженко, М. О. Масліков, М. В. Шепельова, С. Б. Буравченкова, Л. М. Приблуда, Н. В. Логвиненко*

НУХТ, 2025

ЗМІСТ

1. Береговий Сергій – к. іст. н., доцент, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Левицька Надія – д. іст. н., професор, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

НА ШЛЯХУ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА: ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ ТА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ» У НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.

2. Боровицька Олена – к. філос. н., доцент Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЯ ТВОРЧОСТІ У ЦИФРОВІЙ ГУМАНІТАРНІЙ ПАРАДИГМІ

3. Буравченкова Світлана – к. іст. н., професор, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Пилипенко Олександр – д. іст. н., професор, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

РОЛЬ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ НАУК У НАВЧАЛЬНОМУ ТА НАУКОВОМУ ПРОЦЕСАХ СЬОГОДЕННЯ

4. Гайворонський Гліб – здобувач-магістрант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

ЕВДЕМОНІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЖІНОК В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

5. Гайворонська Наталія – викладач, відокремлений структурний підрозділ «Полтавський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ (на прикладі вивчення «Соціології»)

6. Гавриленко Наталія – викладач соціально-економічних дисциплін, викладач-методист, ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», Україна

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

7. Дригус Марія – старший науковий співробітник, кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ САМОЕФЕКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

8. Дідковська Олександра – здобувач, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Науковий керівник: д. іст. н., професор **Надія Левицька**, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

ВПЛИВ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОСТІ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ» НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ СВІТИ

9. Ільницька Вікторія – здобувач, *Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна*

Науковий керівник: *к. філол. н. Людмила Приблуда, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧІВ-ФІЛОЛОГІВ

10. Кавара Вікторія – викладач, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, *Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна*

Кавара Артем – викладач, спеціаліст, *Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ВИКЛАДАННІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ «СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ»

11. Ковальчук Наталія – викладач, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, *Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна*

МОВНА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

12. Латиш Наталія – к. психол. н., доцент, *Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна*

ПРОЯВИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

13. Латиш Олег – аспірант кафедри психології, соціальної роботи та педагогіки, *Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, м. Київ, Україна*

ПРОЯВИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ В УСКЛАДНЕНИХ УМОВАХ

14. Левицька Надія – д. іст. наук, професор, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, *Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна*

Береговий Сергій – к. іст. н., доцент, *Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна*

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

15. Медвідь Марія – здобувач, *Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна*

Науковий керівник: *к. філос. н., доцент Лариса Саракун, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна*

КОНЦЕПЦІЯ «ТІНІ» К. ЮНГА ЯК НЕПРИЙНЯТТЯ СЕБЕ

16. Миткевич Діана – здобувач, *Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна*

Науковий керівник: *д. іст. н., професор Надія Левицька, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

17. Моляко Валентин – дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, *Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна*

ПРОЯВИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СУБ'ЄКТА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ДИСКОМФОРТУ

18. Ніколаєва Наталія – здобувач, *першого року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти, Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ, Україна*

ПОЛІТИКА РУСИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ ЯК ЗАСІБ КУЛЬТУРНОЇ АСИМІЛЯЦІЇ (ЗА СПОГАДАМИ П. КОВАЛЕНКА)

19. Пивоваренко Олена – к. іст. н., доцент, *Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна*

СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ЗВО: АНКЕТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ В РАМКАХ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

20. Пилипенко Олександр – д. іст. н., професор, *Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна*

ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

21. Петренко Ірина – д. іст. н., професор, *Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, м. Полтава, Україна*

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ІСТОРИЧНОГО ПРОФІЛЮ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

22. Помаз Юлія – к. іст. н., доцент, *Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

23. Приблуда Людмила – к. філол. н., доцент, *Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна*

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМКУ

24. Пуленко Ігор – викладач суспільних дисциплін, викладач-методист, відокремлений структурний підрозділ *«Полтавський політехнічний фаховий коледж Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Україна*

ФІЛОСОФІЯ І СВІТОГЛЯД: ДІАЛОГ МИСЛЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

25. Ройко Олександр – к. тех. н., викладач, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна

РОЛЬ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ВЗАЄМОДІЇ З ВЕЛИКИМИ МОВНИМИ МОДЕЛЯМИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

26. Ройко Ольга – к. тех. н., викладач, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна

МЕТОДИЧНІ СТРАТЕГІЇ ІНТЕГРАЦІЇ ГУМАНІТАРНИХ І ФАХОВИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ»

27. Савченко Ірина – к. географ. н., спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна

Стешенко Леся – к. економ. н., спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна

ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТ У ВИКЛАДАННІ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ»: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ І ПРАКТИЧНІ ОРІЄНТИРИ

28. Саракун Лариса – к. філос. н., доцент, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ТЛІ ВІЙНИ

29. Семенюк Тетяна – викладач, спеціаліст вищої категорії, відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», Україна

ГАСТРОНОМІЧНА СПАДЩИНА РОДИНИ КОСАЧІВ ЯК РЕСУРС ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У СФЕРІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

30. Силка Оксана – д. іст. н., доцент, директор музею історії НУБІП України, професор кафедри міжнародних відносин і суспільних наук, Національний університет біоресурсів і природокористування України, (м. Київ, Україна)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРО ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ НУБІП УКРАЇНИ

31. Сірук Наталія – к. іст. н., доцент, відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна

ЗАНЯТТЯ – ПЛЕНЕРИ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ (ПОДОРОЖ «ЛУЦЬКИМ КОЛЕГІУМОМ»)

32. Стешенко Леся – к. економ. н., спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна

Савченко Ірина – к. географ. н., спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна

НАВЧАЛЬНА ЛАБОРАТОРІЯ «МУЗЕЙ ЖЕРТВ ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ» ВОЛИНСЬКОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ НУХТ ЯК ПЛАТФОРМА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

33. Супрунова Тамара – здобувач, Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна

Науковий керівник: к. філос. н., доцент Лариса Саракун, Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

ПРОПАГАНДА ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЯЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

34. Терещук Ангеліна – к. психол. н., старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

КПТ В РОБОТІ З ЕМОЦІЙНОЮ ТРАВМОЮ СЕРЕД ВІЙСЬКОВИХ

35. Шепельова Марія – к. психол. н., Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ОСВІТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

НА ШЛЯХУ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ГРОМАДЯНСТВА: ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ГРОМАДЯНСЬКА ПОЗИЦІЯ ТА МЕДІАГРАМОТНІСТЬ» У НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сергій Береговий, Надія Левицька

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Розбудова незалежної демократичної України вимагає соціально зрілої особистості з активною громадянською позицією, яка чітко усвідомлює свою роль у процесі державотворення, оскільки в нашому суспільстві зростає відповідальність кожної особистості за прийняті рішення, відтак підвищується роль її громадянської позиції.

Серед основних завдань вищого закладу освіти, визначених ст. 26 (п. 4) Закону України «Про вищу освіту», – «формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах». Активна громадянська позиція молоді, з нашої точки зору, знаходиться у прямій залежності від рівня розвитку громадянського суспільства у будь якій країні зокрема й в Україні.

У сучасному інформаційному суспільстві засоби масової інформації впливають на життя кожної людини, великою мірою визначають характер поведінки та життєдіяльності людей. Вони проникли в усі сфери сучасного світу, у тому числі й у сферу освіти. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій потребує цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого і безпечного користування медіаресурсами. На взаємодію з різноманітними медіа (преса, радіо, кіно, телебачення, інтернет) припадає вагома частка в бюджеті вільного часу громадян України, насамперед молоді. Медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання, на формування громадянської позиції. Відтак постає гостра потреба в

розвитку медіаосвіти, одне з головних завдань якої полягає в запобіганні вразливості молодшої людини до медіанасильства і медіаманіпуляцій, втечі від реальності в лабіринти віртуального світу, поширенню медіазалежностей.

Згідно *статті 5 Закону України «Про інформацію»*, кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Але варто зазначити і те, що на сучасному етапі розвитку громадянського суспільства існує проблема об'єктивного інформування громадян про події, які відбуваються у світі.

В умовах сучасного інформаційного простору ЗМІ, за допомогою використання великої кількості різноманітних технологій, здатні формувати громадську думку і, отже, таємно впливати на ситуацію в певному напрямку. Увага до зростаючої ролі впливу засобів масової інформації на формування свідомості людей в наші дні зростає. Це, в свою чергу, перешкоджає здійсненню демократії і формуванню громадянського суспільства. Таким чином, у масову свідомість впроваджуються соціально-політичні ілюзорні ідеї, які несуть певні цінності й норми, що сприймаються в більшості випадків на віру, без критичного осмислення. Основний вектор медіаосвіти направлений на допомогу особистості вільно й адекватно орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі, свідомо та критично сприймати, аналізувати інформацію з медіаресурсів, розуміти її вплив на свідомість людини.

Як задекларовано в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, медіаосвіта є потужним чинником позитивного впливу на формування медіакультури особистості, що охоплює медіаграмотність та медіакомпетентність. Таким чином, активна громадянська позиція здобувачів цілком залежить від рівня їх медіаграмотності.

Запроваджена в Національному університеті харчових технологій у 2024-2025 навчальному році нова обов'язкова дисципліна «Громадянська позиція і медіаграмотність» має за мету не лише обізнаність студентства у проблемах історії розвитку громадянського суспільства, правах і обов'язках громадянина в

Україні та світі, але й здатності й вміння відстоювати їх у протиборстві з ворожою збройною агресією і методами медіа пропаганди, що в умовах війни набуває особливої гостроти і актуальності.

Своєю назвою нова бакалаврська дисципліна відображає різні галузі гуманітарного знання, що впроваджується у новітніх освітньо-професійних програмах нашого університету, зокрема «Мовно комунікативні студії у кіберпросторі», спеціальності 035 «Філологія», випускової кафедри гуманітарних дисциплін, та «Економіка підприємства» і «Реклама та зв'язки з громадськістю» спеціальностей 051 «Економіка» та 061 «Журналістика», кафедри маркетингу ННІЕіУ спільно з кафедрою гуманітарних дисциплін. Відтак, і робочі програми дисципліни готувались як однією так і обома кафедрами. В останньому випадку перший модуль, «громадянська позиція», готували гуманітарії, другий, «медіа грамотність» – маркетологи і журналісти.

Досвід читання показав доцільність розподілу дисципліни на обидва модулі і навіть читання її спільно різними кафедрами.

За відгуками студентів, усі вони сприйняли нову дисципліну із зацікавленням, розуміючи її актуальність і необхідність використання набутих знань у майбутній професії і активному громадському житті. Кожному здобувачу освіти було запропоновано на початку семестру обрати тему реферату (творчої роботи) за модуль з обов'язковим його захистом на занятті по відповідній темі, а також опрацювати низку питань для самостійної роботи які увійшли до модульної контрольної роботи. Найбільшим попитом користувались теми рефератів: 1. Громадянство і громадянські засади Античності у Стародавніх Греції та Римі. 2. Проекти суспільного устрою у працях філософів доби Просвітництва. 3. Цінності європейської демократії та їх роль у формуванні суспільної думки та громадянської позиції. 4. Європейська освіта в Україні та реалізація ціннісного вибору студента. 5. Громадянська позиція українських шістдесятників і дисидентів. 6. Мова і громадянство. Іван Дзюба «Інтернаціоналізм чи русифікація». 7. Герої Майдану і Революції Гідності. 8. Українське громадянське суспільство у боротьбі за незалежність

проти іноземної агресії. 9. Політика Євросоюзу в освітній та культурній галузях та її вплив на ціннісні орієнтири українського студентства та ін.

Лекційні заняття, зокрема в модулі «громадянська позиція», мали на меті суттєво доповнити курс обов'язкових дисциплін «Історія та культура України» та «Історія державності та культури України», які багато років викладаються кафедрою, новими концепціями, документами та матеріалами про визначних очільників українських громад від козацько-гетьманської доби, проаналізувати визначні пам'ятки українського і європейського громадянського права, зокрема французьку «Декларацію прав людини і громадянина», «Конституцію Пилипа Орлика», громадянські ідеї енциклопедистів Д. Дідро, Вольтера, Ж.Ж. Руссо, звернутись до громадянських засад у програмі Кирило-Мефодіївців, творчості М. Драгоманова, І. Нечуя-Левицького, Б. Грінченка, М. Міхновського, Ю. Липи, і Д. Донцова, документах українських політичних партій XIX – початку XX ст.

Нової актуальності набуває і питання про Український П'ємонт, як осередок громадянського суспільства та необхідності розглядати його в історичній ретроспективі. Як відомо, творцями ідеї П'ємонту виступили В. Антонович та М. Грушевський але вона знайшла продовження і в українській політичній думці міжвоєнного періоду, з початком періоду «відлиги» розпочався і новий процес «п'ємонтизації» Галичини, активними діячами котрого стали шістдесятники. Із досягненням незалежності П'ємонт стає однією із базових основ у створенні національної ідеї для молодшої Української Держави.

Впевнені, що у новому навчальному році, дисципліна «Громадянська позиція і медіаграмотність» буде запроваджена не лише в НУХТ але і серед широкого студентського загалу України, відіграватиме важливу роль у формуванні національної ідентичності та громадянського патріотизму молоді.

ПСИХОЛОГІЯ ТВОРЧОСТІ У ЦИФРОВІЙ ГУМАНІТАРНІЙ ПАРАДИГМІ

Олена Боровицька

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна

Цифрові технології у гуманітарних науках – це насамперед зміна парадигми наукових гуманітарних досліджень. Сьогодні гуманітаристика активно використовує можливості цифрових технологій для створення нових знань про цифровий світ, отже, й про цифрову культуру *творчого суб'єкта* в ньому. Таким чином, перехід у цифрову епоху спричинив трансформацію різноманітних царин знань і породив цифрову гуманітаристику [1, с. 37–46].

Нагадаймо, цифрова гуманітаристика зароджується ще в другій половині ХХ сторіччя, а вже як самодостатня царина наукових досліджень усталюється на межі ХХ–ХХІ сторіч.

Гуманітаристика у цифровому суспільстві бачиться насамперед інтердисциплінарною інноваційною практикою, що апелює до незалежного, детермінованого кожною цариною досвіду, чи то цифрової психології, цифрової філософії, цифрової соціології, цифрової педагогіки, цифрової історії, цифрової юриспруденції, цифрової лінгвістики тощо [2, с. 24 – 35; 3, с. 118–120].

Поступово від комп'ютерних наук ми прийшли до гуманітарної парадигми, збагаченої цифровими та когнітивними технологіями. Отже, від гуманітаристики, у широкому її розумінні, до цифровізації її предметних царин.

Таким чином, якщо говорити про цифрову гуманітаристику, то її місія полягатиме у застосуванні цифрових технологій у гуманітарних науках. А якщо говорити про гуманітаристику як універсальну царину наукових гуманітарних досліджень, то використання цифрових технологій в ній є методологічно складним, навіть дискусійним, та подекуди особливо суперечливим у самоу визначенні царини застосування.

Сьогодні неабиякого значення набуває цифровізація дослідницької діяльності та наукової комунікації.

Є деякі міркування щодо участі суб'єкта, як *суб'єкт творчої діяльності*, який сьогодні знаходиться у цифровому просторі та користується різноманітними інтернет-технологіями, комунікативними виходами на різні ресурси, які надають йому необхідну інформацію актуальної проблематики.

Отже, постає риторичне питання: «Чи може цей досвід бути використаним безпосередньо у його творчій діяльності?». Адже нові *цифрові практики* у гуманітаристиці зумовлюють необхідність змін у самій парадигмі гуманітарних наук. І чи не є винятком психологія творчості?

Справді сьогодні гуманітаристика все дедалі активніше відчуватиме свою місію у продукуванні цифрових даних, проте, зауважимо, на нашу думку, можливо дещо складніше почуватиметься *творчий суб'єкт* в епоху цифрових глобалізаційних змін.

Сьогодні *творчий суб'єкт* занурений у цифровий простір. Зокрема, творчі результати суб'єкта вже створюються не лише у вигляді традиційних продуктів, а й у нових формах, у тому числі у вигляді інфографіки (візуалізації даних), тривимірних об'єктів та інших цифрових об'єктів. Така тенденція до «оцифрування» діяльності якраз і вплинула на створення науково-технологічних інновацій. Змінюється модель активності *творчого суб'єкта* в оцифрованому світі, формується нова *цифрова психологія творчості*, що детермінує наукове осмислення цифрового світу, отже, досліджує мисленнєву діяльність *творчого суб'єкта* в таких умовах, в умовах цифрового простору.

Таким чином, будь-який напрям цифрової гуманітаристики не лише перебуває в центрі уваги науковців, але й спонукає до цифровізації їхньої дослідницької діяльності та наукової комунікації, використовуючи сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

Значущим бачиться створення методології дослідження *творчого процесу суб'єкта* в умовах цифрового простору, спрямованої на отримання відповіді щодо затребуваності доступу до цифрових ресурсів та технологій. При цьому створення цифрових інструментів (розробка та стандартизація цифрового

формату готового творчого продукту та зберігання даних, створення регулярно оновлюваних інформаційних баз, структурованого каталогу, забезпечення автоматичного пошуку за різними параметрами, визначення способу візуалізації даних, трансляція продукту у 3D-форматі, якщо це наприклад художня творчість, зокрема, роботи дизайнерського характеру тощо) та дослідницьких засобів для використання цифрових ресурсів у подальшому забезпечить потенційну змогу безпосереднього застосування вже затребуваних цифрових інструментів у предметних царинах.

Отже, у такому дослідницькому контексті можна сміливо говорити про *цифровізацію психології творчості*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Требін М. П. Цифрова гуманітаристика в цифрову епоху / М. П. Требін // Глобальний світ і Україна: сучасні виклики та пошук відповідей : матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції, 31 січ. 2025 р. / [редкол.: Герасіна Л. М., Козловець М. А., Прудников В. А. та ін.] ; «Аналіт. центр сучас. Гуманітаристики» ; Харків. асоц. політологів. Харків : Право, 2025. С. 37–46.
2. Требін М. П. Цифрове суспільство: загальна характеристика / М. П. Требін // Український соціум: соціально-гуманітарний аналіз сучасності та прогноз майбутнього : матеріали XXVI Всеукр. наук.-практ. конф., 29 серп. 2024 р. / [редкол.: Панфілов О. Ю., Погрібна В. Л., Прудников В. А. та ін.] ; «Аналітичний центр сучас. гуманітаристики»; Харків. асоц. політологів. Харків: Право, 2024. С. 24–35.
3. Требін М. П. Цифрова філософія в цифровому суспільстві / М. П. Требін // Сучасні тенденції в українській і світовій гуманітаристиці: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 07 листопада 2024 року. – Харків: ХнАДу, 2024. С. 118–120.

РОЛЬ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ НАУК У НАВЧАЛЬНОМУ ТА НАУКОВОМУ ПРОЦЕСАХ СЬОГОДЕННЯ

Світлана Буравченкова, Олександр Пилипенко

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Соціальні та гуманітарні науки відіграють важливу роль у накопиченні знань про динамічні зміни в суспільстві, а їх інтеграція з іншими галузями знань розширює розуміння інновацій, які є результатом технологічних досягнень. У контексті осмислення наукового й суспільного значення соціогуманітарних наук у сучасному світі дослідниця висловлює такі міркування стосовно них [1]:

- соціальні та гуманітарні науки виробляють знання й стратегічні уявлення про суспільство, минуле, сьогодення та майбутнє;
- мають вирішальне значення для розбудови, розуміння, поліпшення основ демократії;
- збагачують розуміння функціонування сучасної економіки та сприяють критичному осмисленню наслідків індустріалізації, урбанізації, зростання чисельності населення;
- допомагають знайти відповіді на екзистенційні питання, питання загального добробуту, глобальної стабільності й миру;
- забезпечують знання та досвід для розв'язання конфліктів і досягнення миру шляхом переговорів, співпраці й спілкування;
- роблять важливий внесок у розуміння місця людини в сучасному світі;
- накопичують теоретичні та практичні дані про ставлення людей один до одного, до навколишнього середовища;
- пропонують людині й суспільству гуманістичний і цілісний підхід до свого оточення, основні принципи спілкування та досягнення взаєморозуміння.

Питання ролі соціогуманітарних наук у наукових процесах є предметом дослідження вчених різних напрямів наукового знання та розглядається переважно в контексті порівняння їх пріоритетності відносно раціональних наук.

Дискусія із цього приводу зводиться до двох, протилежних за своєю сутністю, теорій, які по чергово віддають першість обом блокам наук. Одна з теорій ґрунтується на твердженні, що раціональні науки домінують за своїм значенням для розвитку суспільства через безпосередній вплив на економіку, високі технології, ефективність праці тощо, водночас гуманітарні науки є чимось абстрактним і непрактичним, через що покликані обслуговувати завдання й мету «точних» наук. Альтернативна позиція полягає в тому, що гуманітарні науки – це науки елітні, адже саме вони визначають потреби людства в певній галузі знань, обґрунтовують завдання та мету раціональних наук [2].

Соціальні та гуманітарні науки відіграють важливу роль у накопиченні знань про динамічні зміни в суспільстві, а їх інтеграція з іншими галузями знань розширює розуміння інновацій, які є результатом технологічних досягнень, вважає Н. Ключковська [3]. У контексті осмислення наукового й суспільного значення соціогуманітарних наук у сучасному світі дослідниця висловлює такі міркування стосовно них:

- соціальні та гуманітарні науки виробляють знання й стратегічні уявлення про суспільство, минуле, сьогодення та майбутнє;
- мають вирішальне значення для розбудови, розуміння, поліпшення основ демократії;
- збагачують розуміння функціонування сучасної економіки та сприяють критичному осмисленню наслідків індустріалізації, урбанізації, зростання чисельності населення;
- допомагають знайти відповіді на екзистенційні питання, питання загального добробуту, глобальної стабільності й миру;
- забезпечують знання та досвід для розв'язання конфліктів і досягнення миру шляхом переговорів, співпраці й спілкування;
- роблять важливий внесок у розуміння місця людини в сучасному світі;
- накопичують теоретичні та практичні дані про ставлення людей один до одного, до навколишнього середовища;

– пропонують людині й суспільству гуманістичний і цілісний підхід до свого оточення, основні принципи спілкування та досягнення взаєморозуміння.

З іншого боку, європейські експерти стверджують, що гуманітарні науки є актуальними, оскільки вони сприяють освіті та дослідженням, які «забезпечують культурну екосистему найнеобхіднішими поживними речовинами». Закриття або скорочення гуманітарних департаментів і науково-дослідних центрів є найнадійнішим шляхом до опустелювання культури та її інституцій – криза Covid-19 показала, наскільки важливою є їхня роль для широкої громадськості. Гуманітарні та соціальні науки здатні допомогти всебічно зрозуміти й надати обґрунтування політичних рішень під час та – ще більше – після пандемії.

Соціогуманітарні науки набувають особливої актуальності під час нинішньої російсько-української війни, коли Україна на шляху до перемоги перебуває в пошуку не лише ефективних технологічних та інноваційних рішень, а і відповідей на виклики, які пов'язані з потребами суспільства у визначенні стратегічних цілей держави, обґрунтуванні шляхів їх досягнення, окресленні напрямів повоєнного розвитку суспільства, піднесенні рівня національної свідомості громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тарасенко Наталія. Соціогуманітарні науки у наукових процесах сьогодення: фактори актуалізації і перспективи розвитку. URL: <file:///C:/sers/user/Documents/Tarasenko%20N.%20Sociogumanitarni%20nauki.pdf>
2. Коваленко Я. Ю. Значення гуманітарних і раціональних наук у підготовці наукових кадрів. URL: <https://istznu.org/index.php/journal/article/download/1617/1505>
3. Ключковська Н. Р. Роль гуманітарних і суспільних наук у вищій освіті: зарубіжний досвід. *cyberleninka.ru*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-gumanitarnih-i-suspilnih-nauk-u-vischiy-osviti-zarubizhniy-dosvid/viewer>

ЕВДЕМОНІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЖІНОК В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Гліб Гайворонський

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Умови невизначеності та війни суттєво впливають на психологічний стан особистості, актуалізуючи потребу в глибшому розумінні внутрішніх ресурсів, що сприяють адаптації та продовженню розвитку особистості навіть у скрутних соціо-політико-економічних умовах. У цьому контексті евдемонічне благополуччя – як відчуття життєвої осмисленості, автентичності та особистісного зростання – набуває особливої значущості. Евдемонічна перспектива дозволяє людині підтримувати внутрішню стабільність навіть у складних обставинах [3, с. 43]. Вивчення цього феномену в умовах війни сприяє не лише кращому розумінню механізмів психологічної стійкості, а й формуванню ефективних інтервенцій для підтримки осіб, що зазнали травматичних подій.

Ідеї евдемонії знайшли свій відбиток і в теорії психотерапії Карла Ренсома Роджерса, котрий вважав, що справжнє благополуччя досягається через процес самопізнання, прийняття себе та постійного розвитку [2]. Він підкреслював, що людина повинна прагнути до самореалізації, розкриваючи свої внутрішні потенціали в умовах безумовного позитивного ставлення з боку інших. Це співвідноситься з евдемонічним: "життя, яке зумовлене самоістиною та особистісною відповідальністю", де самореалізація є центральним елементом особистісного благополуччя.

Актуальною залишається необхідність зосередження уваги на жінках як на уразливій соціальній групі, яка в умовах війни зазнає значних трансформацій у ролях та навантаженнях. У ситуації невизначеності українські жінки часто залишаються самі з відповідальністю за дітей через мобілізацію партнерів, живуть у стані хронічного інформаційного перевантаження та постійної загрози життю, що підсилює потребу в дослідженні чинників їхньої психологічної

стійкості. Одним із таких чинників є почуття когерентності (за А. Антоновським) – здатність сприймати світ як керований, зрозумілий і сповнений сенсу [1]. До інших важливих змінних належать часові перспективи (за Ф. Зімбардо) – як орієнтації на минуле, теперішнє або майбутнє [5], – а також рівень тривоги перед майбутнім (за З. Залеським), що відображає загальну тривожність, пов'язану з очікуванням небезпеки [4]. Саме дослідження ролі цих чинників у формуванні евдемонічного благополуччя стало головною метою роботи.

Аналіз результатів за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу (One-Way ANOVA) та t-критерію Стюдента (Student's t) допоміг визначити найбільш вразливі групи жінок, які можуть потребувати особливої уваги. Так, юні респондентки (до 25 років) демонструють значущо нижчі показники почуття евдемонічного благополуччя, у той самий час вони мають значно вищий показник тривоги перед майбутнім. Респондентки середнього віку (45-60 років) виявилися більш стійкими, демонструючи вищі показники благополуччя та нижчі показники тривоги.

Було встановлено значну роль наявності постійного романтичного партнера та дітей для показника евдемонічного благополуччя, де жінки, що мають дітей і перебувають у романтичних стосунках, описують себе як більш евдемонічно благополучні та менш тривожні перед майбутнім. Отримані результати можуть бути пояснені тим фактом, що наявність партнера, як правило, асоціюється з вищим рівнем емоційної безпеки, підтримки та стабільності, що може сприяти кращій адаптації до життєвих труднощів і формуванню стійкішого почуття когерентності. У той час як наявність дітей може вказувати на потенційний захисний ефект батьківської ролі щодо переживання невизначеності та відчуття більшої реалізованості своїх можливостей.

Результати багатфакторного регресійного аналізу продемонстрували, що почуття когерентності, часові перспективи та тривоги перед майбутнім пояснюють 47% дисперсії ($R = 0,687$, $R^2 = 0,471$, $\text{Adj. } R^2 = 0,449$, $\text{AIC} = 1419$, $\text{BIC} =$

1452, $F = 21,5$, $df1 = 8$, $df2 = 193$, $p < 0.001$). Це свідчить про те, що зазначені фактори мають вагоме значення для психологічного функціонування жінок у кризових умовах.

З огляду на отримані результати, можна рекомендувати застосування низки психотерапевтичних підходів, зокрема центрованої на особистості терапії (клієнт-центрованої, недирективної психотерапії Карла Роджерса), яка сприяє посиленню внутрішньої узгодженості, автентичності та смислового переживання досвіду. Для клієток з високим рівнем тривоги доцільним буде використання когнітивно-поведінкової терапії, що дозволяє працювати з негативними установками щодо майбутнього та минулого. Особливо перспективною є терапія часової перспективи, яка базується на концепції Ф. Зімбардо і має на меті балансування часових установок шляхом розвитку гнучкішого й конструктивнішого ставлення до часу. Також особливої уваги потребують жінки юного віку, що не мають дітей та не перебувають у стабільних романтичних стосунках, оскільки саме вони виявилися найбільш вразливою групою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Antonovsky A. The structure and properties of the sense of coherence scale / A. Antonovsky // Social science & medicine. 1993. № 6. с. 725–733.
2. Rogers C. R. On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy / C. R. Rogers. Boston : Houghton Mifflin Harcourt, 1995. 420 с.
3. Waterman A. S. The Questionnaire for Eudaimonic Well-Being: Psychometric properties, demographic comparisons, and evidence of validity / A. S. Waterman, S. J. Schwartz, B. L. Zamboanga [та ін.] // The Journal of Positive Psychology. 2010. № 1. с. 41–61.
4. Zaleski Z. Future Anxiety: concept, measurement, and preliminary research / Z. Zaleski // Personality and Individual Differences. 1996. № 2. с. 165–174.
5. Zimbardo P. G. Putting time in perspective: A valid, reliable individual-differences metric / P. G. Zimbardo, J. N. Boyd // Journal of Personality and Social Psychology. 1999. № 6. с. 1271–1288.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

(на прикладі вивчення «Соціології»)

Наталія Гайворонська

Відокремлений структурний підрозділ «Полтавський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Полтава, Україна

Одним із головних завдань сучасної вищої та професійної освіти є формування компетентного фахівця, здатного не лише опанувати необхідні знання й навички, а й швидко адаптуватися до змін, що постійно відбуваються в соціальному та професійному середовищі. Успішність працевлаштування випускників сьогодні виступає важливим критерієм якості освітньої системи, а також індикатором ефективності економічного розвитку країни.

Сучасному спеціалісту доводиться працювати в умовах нових форматів соціалізації, організації праці та змінених трудових відносин. Зростаюча динаміка змін у суспільстві вимагає від особистості вміння оперативно ухвалювати рішення, проявляти ініціативу, бути гнучкою та відповідальною.

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у формуванні творчої, мислячої особистості, яка не лише виконує задані функції, а й виступає активним учасником соціальних та економічних процесів. Людина має перестати бути об'єктом зовнішніх впливів і набути статусу повноцінного суб'єкта, здатного впливати на власну життєву траєкторію та навколишнє середовище. У цьому контексті особливого значення набуває гуманітарна складова освіти, що спрямована на розвиток внутрішньої впевненості, самостійності мислення, відповідальності та ціннісних орієнтирів.

Соціально-гуманітарні дисципліни, зокрема соціологія, відіграють важливу роль у розвитку соціально-особистісних компетентностей здобувачів освіти. Їхній вплив охоплює декілька ключових напрямків:

1. Усвідомлення соціального статусу – під час вивчення соціології студенти отримують можливість проаналізувати власну соціальну позицію,

зрозуміти механізми її формування та змін, а також опанувати шляхи конструктивної взаємодії з представниками різних соціальних груп.

2. Усвідомлення своєї ролі в соціальних структурах – студенти вчаться краще розуміти функціонування соціальних груп, своє місце в них, а також набувають навичок гнучкого виконання соціальних ролей у залежності від контексту.

3. Фокус на саморозвиток і самореалізацію – у процесі навчання формується розуміння цінності індивідуальності, стимулюється розвиток таких особистісних якостей, як цілеспрямованість, ініціативність, здатність до самокритики та прагнення до успіху.

4. Формування цілісного світогляду та практичної освіченості — знання, здобуті під час вивчення соціології, сприяють не лише академічному розвитку, а й стають інструментами для реального аналізу соціальних процесів та побудови ефективної життєвої стратегії.

Соціологія як наука є потужним ресурсом для формування громадянської зрілості, професійної самосвідомості та орієнтації в сучасному суспільстві. Вона навчає оперувати ключовими поняттями, аналізувати соціальні явища, розпізнавати структуру владних механізмів впливу, а також приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності. Завдяки міждисциплінарному характеру, соціологія слугує містком між гуманітарними знаннями та фаховою підготовкою.

У підсумку, соціально-гуманітарні дисципліни сприяють формуванню всебічно розвиненої, самостійної та відповідальної особистості, здатної не лише адаптуватися до викликів сучасного світу, а й активно впливати на нього. Такий випускник є конкурентоспроможним не лише як професіонал, а й як громадянин, здатний до осмисленої взаємодії в складному соціокультурному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуманітарні науки – не лише про знання. Чому можуть навчити сучасну людину філософія та культура? (2019) Вилучено з:

<https://ain.ua/ru/2019/12/18/gumanitarni-nauki-ne-lishe-pro-znannya-chomu-mozhut-navchiti-suchasnu-lyudinu-filosofiya-ta-kultura>

3. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін: Лист Міністерства освіти і науки України від 11.03.2015 р. № 1/9-120 URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-120729-15#Text>

4. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента: Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.07.2009 р. № 642. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0642290-09#Text>.

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СУЧАСНОГО ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ КРІЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Наталія Гавриленко

ВСП «Полтавський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Полтава, Україна

Актуальність проблеми. Сучасний світ характеризується процесами глобалізації та інтернаціоналізації економіки, відкриттям кордонів, виникненням нових ринків, зростанням трудової міграції. Нова парадигма розвитку людства в умовах постіндустріального суспільства зумовлює переорієнтацію суспільства з накопичення матеріальних благ на розвиток людського потенціалу в формі знань, інтелектуальних здібностей і практичних навичок [3, с. 5]. Сьогодні освіта сприймається не лише як процес набуття професійних компетентностей. Вона стала ключовим інструментом формування особистості, її світогляду, громадянської позиції та здатності орієнтуватися в складному, швидкоплинному світі.

Кожній людині необхідно вміти свідомо орієнтуватися в реальності, визначити своє місце в суспільстві та у світі, шукати розв'язання проблем реалізації своїх потреб та інтересів [1, с. 6]. Водночас здатність раціонально орієнтуватися в цих складних питаннях не виникає сама по собі. У цьому контексті надзвичайно важливу роль відіграють дві великі групи дисциплін –

соціально-гуманітарні та профільні, зокрема економічні. Їхня взаємодія визначає глибину і практичну цінність світогляду здобувача освіти.

Соціально-гуманітарні дисципліни виступають основою морального, культурного та критичного мислення, тоді як економічні – забезпечують практичну готовність до реальних життєвих і професійних викликів. Однак у реаліях сучасної освіти ця взаємодія досі не завжди реалізується повною мірою, що зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ролі гуманітарної освіти у формуванні особистості розглядалися у працях таких учених, як Роман Гуревич, Олександра Савченко, Леонід Губерський, які підкреслювали важливість формування ціннісних орієнтацій, етичної та громадянської свідомості. Окремий напрям становить вивчення економічної освіти як компонента соціального розвитку (Олег Кузьмін, Ольга Мельник), з акцентом на необхідності формування економічної грамотності в здобувачів освіти усіх спеціальностей. У зарубіжних дослідженнях, зокрема в рамках проекту OECD Future of Education and Skills 2030, наголошується на необхідності інтеграції "твердих" та "м'яких" навичок, що формуються в результаті міждисциплінарного підходу.

Попри значну кількість публікацій, недостатньо уваги приділяється саме синергії соціально-гуманітарної та економічної складових у формуванні світоглядних орієнтирів студентської молоді, що й визначає дослідницький інтерес до цієї теми.

Метою дослідження є з'ясування ролі соціально-гуманітарних та економічних дисциплін у формуванні світогляду сучасного здобувача освіти, аналіз особливостей їх взаємодії та визначення потенціалу міждисциплінарного підходу для забезпечення гармонійного розвитку особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-гуманітарні дисципліни формують внутрішній світ особистості: її мислення, систему цінностей, ставлення до себе та оточення. Завдяки цим наукам студент вчиться критично мислити, формулювати власну думку, аналізувати суспільні явища та

визначати власну роль у них. Вивчення філософії, соціології, психології, культурології та історії сприяє формуванню моральної позиції, світоглядної зрілості та гуманістичного мислення. Вони закладають основи етичної свідомості, громадянської відповідальності, патріотизму, толерантності, поваги до інших культур і точок зору.

Професійна компетентність безпосередньо пов'язана із профільними дисциплінами. Розглянемо приклад економічних знань, як ключових для багатьох освітніх програм і суспільного життя загалом. Дисципліни як-от економіка, основи підприємництва, фінанси, менеджмент, маркетинг, бухгалтерський облік тощо не тільки дають студенту розуміння економічних процесів, а й вчать раціональності, логіки, прогнозуванню, ефективному управлінню ресурсами.

Здобуті знання в межах економічних дисциплін сприяють розвитку стратегічного мислення, підприємницьких навичок, економічної відповідальності. Вони стимулюють формування активної життєвої позиції, орієнтації на сталий розвиток і фінансову безпеку. У свою чергу, соціально-гуманітарні дисципліни дають змогу глибше осмислити наслідки економічних рішень для суспільства, довкілля та майбутніх поколінь[2].

Економічна грамотність – це не лише професійна навичка, а й елемент світогляду сучасної людини, що дозволяє їй бути активним і відповідальним учасником соціально-економічного життя. Уміння орієнтуватися в базових економічних процесах, приймати фінансово обґрунтовані рішення, аналізувати ринок праці та розуміти соціально-економічні виклики сучасності є критично важливим у будь-якій сфері діяльності.

Людина, яка не розуміє принципів формування державного бюджету, банківської системи, сутності податків, інфляції є вразливою до маніпуляцій, економічного шахрайства та політичного популізму. Натомість освічений здобувач освіти, який розуміє ці процеси, здатен:

- приймати обґрунтовані фінансові рішення з точки зору економічної доцільності;

- ефективно управляти особистими підприємницькими ресурсами;
- брати участь у соціальних ініціативах з розумінням їх економічного впливу тощо.

Справжня сила сучасної освіти – в її міждисциплінарності. Поєднання соціально-гуманітарних і спеціалізованих професійних знань дає змогу не лише бачити світ у комплексі, а й діяти в ньому ефективно. Так, знання філософії дозволяє майбутньому фахівцю осмислювати соціальні наслідки економічних рішень, а історія – аналізувати економічні процеси в історичній динаміці. Психологія допомагає розуміти поведінку споживача, колективу, клієнта. Соціологія дає уявлення про вплив соціальних структур на економіку. Соціологічні дослідження, а також дані статистики, допомагають виявити тенденції та закономірності явищ, пов'язаних із навчанням і вихованням студентів [4, с. 11]. Таким чином, соціально-гуманітарні науки надають глибину, а економічні – практичну орієнтацію світогляду студента.

Соціально-гуманітарні й економічні дисципліни разом сприяють розвитку "м'яких" навичок (softskills), які є затребуваними в усіх сферах:

- комунікація та командна робота;
- лідерство та емоційний інтелект;
- аналіз і вирішення проблем;
- адаптивність та інноваційне мислення тощо [5].

Ці навички поступово формуються саме через міждисциплінарний підхід і стають частиною особистості фахівця.

Сьогодні освітній простір має трансформуватися таким чином, щоб здобувач освіти мав змогу розвивати не лише фахові компетентності, а й формувати власну життєву стратегію на основі глибоких світоглядних орієнтирів. І саме взаємодія соціально-гуманітарних та економічних знань є тим ґрунтом, на якому така стратегія може бути побудована. Особливо це актуально в умовах нестабільності, коли здатність до адаптації, етичного самовизначення та стратегічного бачення набуває визначального значення.

Висновки. Отже, формування світогляду здобувача освіти неможливе без органічної взаємодії соціально-гуманітарних і профільних дисциплін. Соціально-гуманітарні знання формують духовно-моральну і ціннісну основу особистості, тоді як профільні – забезпечують практичну спрямованість і адаптивність до сучасних викликів. Зокрема, економічна освіта сприяє формуванню раціонального, відповідального, активного громадянина, здатного впливати на соціальні й економічні процеси. Міждисциплінарний підхід є ключовим інструментом у забезпеченні гармонійного розвитку особистості в умовах сучасної освітньої парадигми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данильян О. Г. Філософія: підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. – 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2018. 432 с.
2. Зверєва І. Д. Соціально-гуманітарна освіта в сучасній школі. К.: Педагогічна думка, 2013. 156с.
3. Загородня А. А. Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польщі та України: Монографія. К.: ВП «Едельвейс», 2018. 392 с.
4. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К.: «Академвидав», 2006. 352 с.
5. OECD. The Future of Education and Skills 2030. [URL:https://www.oecd.org/en/about/projects/future-of-education-and-skills-2030.html](https://www.oecd.org/en/about/projects/future-of-education-and-skills-2030.html)(дата звернення: 18.05.2025).

ДО ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ САМОЕФЕКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Марія Дригус

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м Київ, Україна

Серед стрижневих особистісних детермінант професійної підготовки студентської молоді є становлення та розвиток самоефективності \ особистісної ефективності. Її значущість для вітчизняного освітнього простору особливо

зростає у парадигмі внутрішніх ресурсів становлення психологічного благополуччя та позитивного психічного здоров'я в умовах воєнного та повоєнного часу.

Концепт «самоефективність», як відомо, увів у психологічний простір А. Бандура [3]. «Самоефективність – термін А. Бандури для визначення відчуття індивідом своїх здібностей, своїх можливостей оволодіти з певним набором ситуацій, які виникають у його житті» [5].

Прикметно, що центральну проблемусамоефективності – її джерела – учений розкриває на підґрунті концепції реципрокного детермінізму, що є складовою його теорії соціального наочіння. Основоположною є теза, що поведінка людини зумовлюється складно організованою безперервною взаємодією зовнішніх і внутрішніх факторів, які є взаємозалежними детермінантами. Ефективність поведінки людини висвітлена А. Бандурою у концептуальному розумінні самоефективності /особистісної ефективності, її джерел та особливостей перебігу залежно від реципрокної інтерактивності.

Учений розкрив джерела конструктивного/деструктивного становлення особистої ефективності. За А. Бандурою, «віра людей в свою ефективність» зароджується із чотирьох джерел [4].

Перший, і найбільш ефективний засіб, на думку вченого, є досягнення високих результатів, що є базальним у становленні самоефективності. Він наголошує, що успіхи закладають основу стійких переконань людини в особистій ефективності. Розглядаючи парадигму «успіх – невдача», А. Бандура зазначає, що саме неуспіх є руйнівним для особистої ефективності. Водночас, важливою є засторога ученого щодо опозиції «неуспіх – ефективність». З одного боку, якщо успіхи є базальним підґрунтям стійкості переконань людини в особистій ефективності, то з іншого – неуспіх, як руйнівна детермінанта, має свій, особливий шлях впливу на деструкцію особистої ефективності. Він прозорливо акцентує на цьому: невдачі не просто лінійно руйнують особисту ефективність, але – водночас – підкреслює учений, – особливо якщо невдачі виникають до того, як почуття ефективності зміцнилося. Соціальне

моделювання є другим засобом становлення самоефективності. Моделі слугують джерелом знань і мотивації. Прикметно, що той, хто наполегливо йде до своєї цілі і досягає насамкінець успіху – посилює віру у власні здібності. Третій спосіб впливу на становлення власної ефективності – виокремлює вчений – є соціальні спонуки. Зазвичай, соціальні стимули щодо особистої ефективності людини спонукають її до інтенсивності зусиль, що, у свою чергу, «збільшує ймовірність їх успіху» та результативності в цілому. Четвертий шлях, який змінює – в той чи той бік – переконання людини у власній ефективності. Це не лише, зменшення гостроти власних фізіологічних реакцій, але й зміна способів їх інтерпретації.

Здійснимо абрис статусу проблеми самоефективності для сучасної студентської молоді – майбутніх фахівців соціономічних професій.

Чому нині до експериментального контексту є необхідним включення проблеми особистісної значущості самоефективності? У реаліях сьогодення гостро актуалізується знання того, чи є самоефективність як цінність у актуальному шарі ціннісної сфери особистості молодшої людини. Який вектор самоакцептації, яка її модальність? Знання цих спектрів становлення самоефективності у майбутнього фахівця нині набуває особливої значущості. Адже у констеляції внутрішніх особистісних ресурсів самоефективність є однією зі стрижневих детермінант, що забезпечує особистість як «систему систем» [2] від деструкції. Акцентуємо, що їй належить провідна детермінантна роль у сприянні здоров'язбереження, забезпечення позитивного психічного здоров'я особистості від деструктивного перебігу.

Отримані дані переконливо свідчать про те, що проблема самоефективності не зникла з ціннісного простору сьогодення сучасної студентської молоді. Зокрема, отримані експериментальні дані того, що у межах дихотомії «так – ні» особистісної значущості самоефективності вона є значущою для 56,6% студентської молоді. Прикметно, що для 98,4% досліджуваної студентської молоді проблема самоефективності має особистісну значущість. І лише для 1,6% студентської молоді нині проблема власної

ефективності виходить у актуальний ціннісний вимір. Водночас, особистісна значущість самоефективності теж диференційована у дихотомії «так – ні». І хоча для 56,5% вона безумовно значуща, то 42% студентам притаманне амбівалентне ставлення до власної самоефективності. Це має підґрунтя антиципації того, що для 2/5 студентів (42%) шлях становлення особистісної ефективності може бути як продуктивним, так і деструктивним. І тому з необхідністю вимагає належної уваги до проблеми диференційності акцептації значущості особистісної ефективності у сучасної студентської молоді [1].

Нині актуалізується проблема розширення наукових розвідок становлення та розвитку самоефективності сучасної студентської молоді у констеляції сенсовірних векторів її психологічного аналізу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дригус М.Т. До проблеми гендерних особливостей становлення самоефективності студентської молоді. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2024. №32(2). С. 119-128.

DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2024.2.31.10>

URL: <http://orgpsy-journal.in.ua/index.php/oep/article/view/446>

2. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / за ред. Л. М. Проколієнко. Київ: Радянська школа. 1989.

3. Bandura A. (). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*. 1977. Vol. 84(2) С.191-215.

4. Bandura A. (1994). Self-efficacy. *Encyclopedia of human behavior*. Vol. 4. С. 71-81.

5. Reber A. S. The Penguin Dictionary of Psychology Second edition. 1995.

ВПЛИВ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОСТІ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ» НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ СВІТИ

Олександра Дідковська

науковий керівник: д. іст. н. Надія Левицька

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Вивчення дисципліни «Історія державності та культури України» має глибокий і багатогранний вплив на формування національної свідомості, громадянської позиції та ідентичності у здобувачів вищої освіти.

Процес вивчення історії у вищих закладах освіти (ЗВО) спрямований не лише на засвоєння фактів, а й на формування історичної особистості, яка володіє спеціальною історичною термінологією, вміє вести історичний діалог і дискурс, а також розвиває незалежне, толерантне мислення як світоглядну цінність. Це дозволяє здобувачам усвідомити своє місце у світовій історії, що є основою формування національної ідентичності. Знайомство з історією та культурою власної держави дає здобувачам відчуття приналежності до певної спільноти, народу, нації. Молодь усвідомлює себе частиною довгого історичного процесу, пов'язаного з попередніми поколіннями. Вивчення культурних надбань розкриває перед здобувачами багатство їхньої спадщини, сприяє гордості за своє коріння та розумінню унікальності власної культури серед інших [1].

У процесі вивчення дисципліни «Історія державності та культури України» формується почуття патріотизму та громадської свідомості. Знання історії своєї держави допомагає здобувачам усвідомити значення боротьби за незалежність, державність і культурну самобутність, що стимулює розвиток патріотизму та відповідальності за майбутнє країни. Вища освіта створює умови для виховання громадян із глибоким розумінням історичних процесів і цінностей, що зміцнює соціальну згуртованість і національну єдність. Історія надає приклади героїзму, самопожертви, боротьби за свободу та незалежність, а також помилок і трагедій. Аналіз цих подій допомагає здобувачам формувати

власні ціннісні орієнтири, розуміти важливість демократії, прав людини, соціальної справедливості. Історичні події часто містять складні етичні дилеми, розгляд яких спонукає студентів до розвитку власної моральної позиції [2].

На практичних заняттях обговорюються та дискутуються актуальні питання історії та культури, що формує у здобувачів навички аналізу, синтезу та оцінки історичних фактів і явищ. Аналіз складних історичних проблем, дискусії щодо різних інтерпретацій минулого розвивають у здобувачів навички аргументації, ведення полеміки, вміння чітко формувати власну позицію, толерантно ставитися до інших думок, формує громадянську позицію. Формування історичної культури у процесі навчання має не лише освітнє, а й професійне значення, оскільки здобувачі вищої освіти можуть реалізувати набуті знання і навички у своїй майбутній діяльності, сприяючи збереженню і популяризації національної історії та культури. Це також допомагає їм адаптуватися у сучасному соціокультурному середовищі, розвивати толерантність і критичне ставлення до інформації. Розуміння того, як дії попередніх поколінь вплинули на сьогодення, формує у здобувачів усвідомлення власної відповідальності за збереження культурної спадщини.

Отже, вивчення історії державності та культури у ЗВО є фундаментальним чинником формування національної свідомості та ідентичності здобувачів. Дисципліна сприяє розвитку історичної особистості, національної свідомості, патріотизму, культурної самобутності та громадянської відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маринченко Г. М. Методика викладання історії у закладі вищої освіти : навчально-методичний посібник / [автор-укладач Г.М. Маринченко]. Миколаїв: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 292 с.

2. Левицька Н. М. Історія державності та культури України [Електронний ресурс]: Підручник / Н. М. Левицька, С. І. Береговий, С. Б. Буравченкова та ін.; за ред. Н. М. Левицької. Київ : НУХТ, 2024. 295 с.

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧІВ-ФІЛОЛОГІВ

Вікторія Ільницька

науковий керівник: к. філол. н. Людмила Приблуда

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Актуальність дослідження зумовлена зростаючою потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях-філологах, здатних до ефективної комунікації та постійного самовдосконалення. Мовленнєва компетентність, охоплюючи знання мови, вміння її використовувати в різних комунікативних ситуаціях та готовність до мовленнєвої діяльності, є надійною запорукою професійного становлення філолога. У цьому контексті особливої ваги набуває розгляд формування мовленнєвої компетентності не лише як професійної навички, а й як потужного інструменту саморозвитку особистості майбутніх фахівців.

Проблематику мовленнєвої компетентності у своїх працях розглядали численні вітчизняні науковці, зокрема І. Бех, О. Біляєв, М. Вашуленко, І. Гудзика, В. Лавренюк, Т. Ладжинська, Л. Мацько, В. Мельничайко, Л. Паламар, О. Панькевич, М. Пентиліук, В. Пивоваров, Л. Струганець та ін. Це засвідчує значний науковий інтерес до проблематики мовленнєвої компетентності, однак певні її аспекти ще не отримали належного висвітлення.

В. Пивоваров підкреслює: «Особистість повинна володіти лексичними, граматичними, стилістичними засобами мови, якою спілкується, оскільки саме за допомогою них можна точно сформулювати думку, правильно викласти її в усному чи писемному мовленні. Йдеться передусім про знання мови на всіх її рівнях. Мовленнєва компетентність передбачає також вміння перефразувати висловлювання, розрізняти синонімію та омонімію, знати літературне слововживання, значення слова, правильно наголошувати слова тощо» [2, с. 114]. Дослідник наголошує на тому, що для поглиблення мовленнєвої компетентності особистості важливим є знання рідної мови, її походження, етимології слова, шляхів запозичення слів, термінології фаху, а також

розуміння головних тенденцій розвитку української мови на сучасному етапі. Це стосується передусім активізації вживання стилістично зниженої, вульгарної, жаргонної лексики; відродження синонімів, питомо українських слів, засилля іншомовної лексики тощо [2, с. 114].

Панькевич О. О., Лавренюк В. В. зазначають, що мовленнєва компетентність здобувачів активно формується під час вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» завдяки таким інтерактивним технологіям, як бесіда («Мікрофон», «Зіпсований телефон», «Конкурс красномовства»), дискусія («Дерево ухвалення рішень», «Словесний портрет», «Догориногами»), діалоги («Метод Сократа», «Зміни позицію»), інтерв'ю (інтерв'ювання), дебати, ток-шоу тощо [1, с. 135].

Мовленнєва компетенція у філологів формується під час вивчення мовознавчих дисциплін, зокрема лексикології, стилістики, граматики та теорії комунікації, кожна з яких відіграє важливу роль у розвитку їхніх комунікативних навичок. Саме тому глибоке опанування цих дисциплін не лише забезпечує майбутніх філологів необхідними знаннями про мову, але й сприяє вдосконаленню їхнього вміння ефективно використовувати мовні засоби в різноманітних професійних та побутових ситуаціях спілкування. Розвинена мовленнєва компетентність стає запорукою їхньої успішної комунікації, критичного мислення та здатності до самовираження.

Формування мовленнєвої компетентності – важливий елемент професійного становлення філолога, що водночас є важливим інструментом його саморозвитку. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку ефективних стратегій для оптимізації цього процесу в освітньому просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Панькевич О. О., Лавренюк В. В. Українська мова і сучасність: формування мовленнєвої компетентності студентів. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 17. Т. 1. 2019. С. 133-136.

2. Пивоваров В. М. Мовленнєва компетентність як умова саморозвитку особистості. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16929/1/Pivovarov_113-117.pdf(дата звернення: 18.05.2025).

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ВИКЛАДАННІ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ «СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ»

Вікторія Кавара, Артем Кавара

*Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій,
м. Луцьк, Україна*

Сучасна система вищої освіти перебуває на перетині глобальних цифрових трансформацій, які відкривають нові можливості для вдосконалення процесу навчання. Особливо важливою ця тенденція є для спеціальностей галузі знань «Сфера обслуговування», яка включає такі напрями як туризм, готельно-ресторанна справа, організація подій тощо. Ці професійні сфери вимагають від студентів не лише глибокого розуміння теоретичних основ, але й уміння швидко адаптуватися до змін, працювати з великими обсягами інформації та взаємодіяти з клієнтами в умовах високої конкуренції. Саме тому інтеграція інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), у навчальний процес набуває особливої актуальності.

Однією з найбільш цінних властивостей штучного інтелекту в контексті освіти є його здатність забезпечувати персоналізоване навчання. На відміну від традиційних підходів, коли всі студенти отримують однаковий обсяг матеріалу, ШІ дозволяє налаштувати навчальний контент під індивідуальні потреби кожного здобувача освіти. Алгоритми можуть відслідковувати прогрес студента в реальному часі, виявляти прогалини в знаннях, а також рекомендувати додаткові матеріали для опанування складних тем.

Цей підхід вже довів свою ефективність. Так, за результатами дослідження німецьких вишів, використання інтелектуального помічника Syntea у дистанційних програмах дало змогу студентам скоротити час на

засвоєння навчального матеріалу на 27% без втрати якості засвоєння знань [1, с. 93 – 94]. Це особливо актуально для підготовки майбутніх фахівців зі сфери обслуговування, де необхідно швидко формувати як технічні, так і міжособистісні навички.

Автоматизоване оцінювання знань за допомогою ШІ дозволяє досягти об'єктивності та економії часу. Сучасні освітні платформи на основі штучного інтелекту здатні не лише перевіряти тести, але й аналізувати письмові роботи та пропонувати рекомендації для покращення письмового та усного мовлення. Це надзвичайно важливо у викладанні дисциплін, пов'язаних із комунікацією, сервісом, діловою англійською та культурною компетентністю.

Згідно з дослідженням, проведеним британськими освітніми аналітиками, застосування генеративних моделей штучного інтелекту в навчальному процесі дало змогу викладачам скоротити вдвічі час на перевірку завдань і підготовку до занять [2]. Таким чином, вони можуть більше часу приділяти наставництву, проведенню практичних занять і розвитку м'яких навичок студентів, що є критично важливим для спеціальностей сфери обслуговування.

Попри виклики, пов'язані з війною та нестачею фінансування, українські вищі навчальні заклади демонструють відкритість до інновацій. За результатами дослідження Національного банку України (2024) [3], 51,8% викладачів вже активно використовують інструменти ШІ у своїй роботі для створення тестів, генерування навчальних кейсів, складання планів занять. 75,8% опитаних педагогів висловили позитивне ставлення до інтеграції ШІ в освітній процес. Міністерство освіти і науки України у 2024 році також надало рекомендації щодо етичного та безпечного використання ШІ в навчальному процесі, наголосивши на важливості розумного поєднання технологій та професійної компетенції викладача [4]. Подібні кроки свідчать про поступове, але системне формування цифрової компетентності у сфері вищої освіти.

Спеціалізовані освітні компоненти для спеціальностей сфери обслуговування, наприклад «Організація готельного бізнесу», «Маркетинг у сфері туризму», «Менеджмент готельно-ресторанного сервісу», «Туристичне

країнознавство», мають яскраво виражену практичну спрямованість. Для ефективного засвоєння таких дисциплін необхідне не лише знання теорії, а й постійна робота з прикладними кейсами, симуляціями, цифровими платформами бронювання, CRM-системами, аналізом поведінки споживачів, культурною адаптацією сервісу тощо. Штучний інтелект може значно підвищити ефективність викладання, пропонуючи студентам адаптивні симуляції обслуговування клієнтів, віртуальні тури з оцінкою їхніх управлінських рішень, а також автоматизований аналіз маркетингових стратегій. Зокрема, у проєкті «AI in Hospitality Education» в Університеті прикладних наук Гааги впроваджено ІІІ-асистовані тренажери, що моделюють ситуації у сфері готельного менеджменту. Подібні технології суттєво підвищують рівень підготовки студентів до реальних викликів галузі.

Інтеграція штучного інтелекту у викладання спеціалізованих дисциплін у сфері обслуговування – це вже не технологія майбутнього, а реальність, яка стрімко розгортається. Персоналізоване навчання, швидке та об'єктивне оцінювання, розширені можливості для адаптивної підтримки студентів створюють підґрунтя для формування висококваліфікованих фахівців нового покоління. Проте цей процес вимагає зваженого підходу, з урахуванням етичних норм, безпеки даних та педагогічної відповідальності. Лише за умов балансу між технологіями та людяністю вдасться досягти якісного прориву в системі вищої освіти, яка відповідає потребам ХХІ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Mijwil, M. M., Ali, G., & Sadıkoğlu, E. (2023). The Evolving Role of Artificial Intelligence in the Future of Distance Learning: Exploring the Next Frontier. *Mesopotamian Journal of Computer Science*, 2023, 92–99. <https://doi.org/10.58496/MJCSC/2023/012>
2. Kiplinger. (2024). AI Goes to School: Educators Learn to Use Artificial Intelligence in Classrooms. <https://www.kiplinger.com/politics/ai-goes-to-school>

3. Національний банк України. (2024). Результати опитування педагогів про штучний інтелект в освіті. <https://talan.bank.gov.ua/novyny/rezultati-opituvannia-pedagogiv-pro-shtuchnii-intelekt-v-osviti>

4. Міністерство освіти та науки України. (2024). Штучний інтелект у закладах вищої освіти: рекомендації для викладачів, студентів і працівників ЗВО. <https://mon.gov.ua/news/shtuchnyi-intelekt-u-zakladakh-vyshchoi-osvity-rekomendatsii-dlia-vykladachiv-studentiv-i-pratsivnykiv-zvo>

МОВНА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Наталія Ковальчук

*Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж
Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна*

У сучасному глобалізованому світі, що стрімко змінюється та висуває високі вимоги до якості освіти, особливо важливою стає здатність особистості до постійного оновлення знань і навичок. Комплекс компетентностей має не лише формуватись на певному етапі життя, а й розвиватися протягом усього життєвого шляху. У таких умовах освіта набуває ролі ключового чинника, що забезпечує безперервний розвиток особистості та сприяє формуванню сучасного суспільства знань.

Відповідно до цих викликів, 17 січня 2018 року Європейський парламент і Рада Європейського Союзу схвалили оновлену Рамкову програму ключових компетентностей для навчання впродовж життя. У документі зазначено вісім ключових компетентностей, які спрямовані на підтримку особистісного розвитку, активного громадянства, соціальної інтеграції та працевлаштування. У центрі цього підходу – формування передумов для побудови демократичних, інклюзивних і сталих суспільств, які відповідають викликам XXI століття [1].

Мовна компетентність є однією з провідних складових сучасної освітньої підготовки, оскільки передбачає вміння ефективно, доречно й нормативно використовувати мову для спілкування, навчання та самовираження. У

широкому розумінні вона охоплює знання мовної системи, здатність формувати зв'язні висловлювання, володіння різноманітними лексичними, граматичними й стилістичними ресурсами, а також уміння застосовувати їх відповідно до конкретного комунікативного контексту [2,3].

У європейській освітній парадигмі мовна компетентність трактується не лише як базова навичка «спілкування рідною мовою», а як складова ширшої компетенції – грамотності, що охоплює критичне мислення, здатність до інтерпретації текстів, формування аргументованої позиції, а також міжкультурну комунікацію [4].

Мовленнєва компетентність, як практичне втілення мовної, є ключовим елементом професійної підготовки фахівця. Вона забезпечує ефективне виконання завдань і сприяє успішній взаємодії в особистісному, професійному та міжкультурному середовищах.

Формування мовної компетентності потребує акценту на розвитку здатності будувати висловлювання відповідно до ситуації спілкування, добирати мовні засоби з урахуванням мети та аудиторії, виявляти гнучкість і чутливість до контексту. Особливої уваги заслуговує розвиток як простих, так і складних комунікативних умінь — від базових навичок слухання, говоріння та невербального спілкування до вміння представити себе, вести публічну комунікацію, працювати в команді тощо.

В умовах реалізації компетентнісного підходу до навчання перспективним є використання ігрових технологій у процесі вивчення української мови. Вони сприяють практичному засвоєнню знань, підвищенню мотивації до навчання, активізації мовленнєвої діяльності, розвитку креативності та гнучкого мислення. Застосування ігрових форм дозволяє моделювати реальні комунікативні ситуації, що підвищує рівень сформованості мовної компетентності.

Орієнтуючись на компетентнісний підхід, ефективним засобом формування мовної компетентності майбутніх фахівців сфери гостинності є практико-орієнтовані заняття, що моделюють професійні комунікативні

ситуації. Зокрема, завдання на адаптацію мовлення до різних типів комунікації (офіційної, неофіційної, академічної, професійної) сприяють опануванню стратегій мовної поведінки та розумінню стилістичних особливостей мовлення.

Мовленнєві тренажери формують вміння добирати точні й доречні мовні засоби: переробка текстів у відповідному стилі, редагування лексики, обґрунтування вибору синонімів у професійному контексті. Презентаційні завдання типу «Я – майбутній фахівець» розвивають навички самопрезентації, структурованого мовлення та комунікативної саморефлексії.

Рольові ігри (наприклад, «Захист проєкту», «Клієнт – менеджер») забезпечують моделювання типових ситуацій у сфері гостинності та закріплення мовленнєвих навичок у наближеному до реального середовища. Такі формати сприяють розвитку як загальних, так і фахових компетентностей, необхідних для ефективної професійної комунікації.

Використання ігрових технологій дає змогу активізувати когнітивну діяльність студентів, сприяє глибшому засвоєнню мовних конструкцій та їх гнучкому застосуванню [2,3].

Ці заняття поєднують лінгвістичну, когнітивну й комунікативну складові, активізують самостійність студентів і допомагають формувати життєві й професійні компетентності.

Таким чином, мовна компетентність є не лише складовою загальнокультурної освіченості, а й визначальним елементом професійної підготовки майбутніх фахівців. Її системне формування забезпечує не лише ефективну мовленнєву діяльність, а й інтеграцію особистості в сучасний соціокультурний простір, підвищення конкурентоздатності на ринку праці та активну участь у демократичному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська Комісія. (2018). Рекомендація Ради від 22 травня 2018 року щодо ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Офіційний вісник Європейського Союзу, С 189, 1–13.

2. Савченко, О. Я. (2011). Компетентнісний підхід у сучасній українській освіті: сутність та реалізація. Київ: Педагогічна думка.

3. Пасічник, С. С. (2019). Мовна компетентність як складова професійної компетентності майбутнього фахівця. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, (4), 210–217.

4. Пометун, О. І., Пироженко, Л. О. (2004). Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К.

ПРОЯВИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Наталія Латиш

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

На сьогоднішній день життя людини ускладнюється досить складними життєвими умовами, емоційними переживаннями, перенасиченням інформаційного простору. Тому майже безперервний потік інформації, який кожного дня «навалюється» на людину, (особливо, коли мова йде про дітей) не тільки певною мірою блокує психічні функції, але й виступає як дезорганізатор психічної і практичної діяльності.

Проблематика дослідження творчих мисленнєвих процесів особливо актуальна для навчальних закладів, оскільки особливості сприймання та переробки нової інформації обумовлюють ефективність розуміння і засвоєння нового навчального матеріалу, що викладається дітям, студентам, та забезпечують їх успішність у школі, вузі і в подальшому житті. Сучасні психологічні дослідження, спрямовані на вивчення впливу різного роду інформації на творчу діяльність людини в різні вікові періоди (дошкільники, школярі, студенти) [2], показали, що систематизація нової інформації у певні смислові конструкти зумовлена наявними суб'єктивними орієнтирами, настановами, суб'єктивними уподобаннями, а основним регулятором структурування інформації і конструювання нового знання є стратегія. Дослідження також показало, що ефективне розв'язання творчих задач в

ускладнених умовах (дефіциту і надлишку інформації) може бути здійснене за умови вироблення творчих стратегій сприймання і розуміння нової інформації (стратегії аналогізування, комбінування, реконструювання). В дитячому віці характерними є прояви стратегіальних тенденцій, що обумовлюється їх психічним розвитком.

Отже, здатність дітей до творчої діяльності в умовах надзвичайно інтенсивного потоку інформації та під впливом цілого ряду ускладнюючих факторів обумовлює необхідність оволодіння ними такими мисленнєвими прийомами, які б забезпечили подолання різного роду ускладнень та несприятливих впливів, а отже, оволодіння творчими мисленнєвими прийомами.

В.О. Моляко зазначає, що важливим засобом цілеспрямованого впливу на мисленнєві здібності є систематичне розв'язування різноманітних творчих задач. При цьому варто дозувати, повторювати, модифікувати творчі завдання, враховуючи рівень розвитку дітей [1].

Творча задача характеризується дефіцитом необхідної інформації, причому дефіцит може стосуватися як обсягу специфічно-предметних знань, потрібних для її розв'язання, так і способу її виконання. Розв'язуючи творчу задачу, учень потрапляє в умови інформаційної невизначеності, оскільки йому самостійно необхідно віднайти шляхи і способи вирішення поставленого завдання.

Коли творча задача розв'язується в ускладнених інформаційних умовах, учню доводиться вибудовувати свою творчу мисленнєву діяльність таким чином, щоб сконструювати адекватний шуканий розв'язок. Ефективне розв'язування актуальних задач вимагає уважного структурно-функціонального аналізу актуальної інформації. Це дозволяє побудувати припущення, переформулювати для себе вихідні умови задачі, розвивати різні способи творчої мисленнєвої діяльності. З метою розробки творчих задумів на основі реалізації принципів аналогізування, комбінування і реконструювання здійснюється свого роду перевірка наявної інформації, прогнозування варіантів

імовірного розвитку подій, що дозволяє адекватно конструювати і направляти свою діяльність [1; 2].

В проведеному нами дослідженні творчого сприймання нової інформації встановлено, що задум зароджується як образ-орієнтир, який містить у собі загальний план та засоби реалізації; в ньому закладено не досить чітке, проте цілісне уявлення про те, як буде виглядати кінцеве зображення. Подальше формування задуму пов'язане з композиційним розміщенням, впорядкуванням, інтеграцією елементів у створюваному образі. Трансформація задуму полягає у зміні образу, яка відбувається під впливом різних вражень, та в результаті ідентифікації з проміжним продуктом діяльності, в результаті чого першочерговий образ замінюється іншим. І кінцевий результат – практична реалізація задуму, що проявляється в остаточному оформленні малюнку.

Процес побудови художнього образу в процесі малювання складається з послідовних етапів, притаманних творчому процесу, які характеризуються тією чи іншою суб'єктивною перевагою у виборі прийомів мислення та має такі етапи: 1) вивчення умови задачі, актуалізація наявних знань і вмінь та створення первинного задуму у формі образу-орієнтира; 2) розвиток задуму відбувається в ході конструювання чи малювання та характеризується більшою конкретизацією та розвитком образу-орієнтира, вибудовується образ-проект; 3) співвіднесення образу-проекту з прогнозованим розв'язком; 4) побудова остаточного задуму – образу-рішення – шляхом реалізації відповідної стратегіальної тенденції.

Отже, вміння детально проаналізувати початкові умови задачі і трансформувати їх в шукані вимоги, включення актуальної інформації у наявну систему знань та вмінь учня забезпечує творче перетворення основних структурних компонентів завдання, розвиток самостійності творчого мислення, що забезпечує ефективне розв'язання творчих задач за умов інформаційної невизначеності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перцептивно-мисленнєві стратегії творчого конструювання

інформаційних систем у навчальній та трудовій діяльності: монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова [та ін.]; за ред. В. О. Моляко. К. 2018. 194 с.

2. Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності : монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова [та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 201 с.

ПРОЯВИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ В УСКЛАДНЕНИХ УМОВАХ

Олег Латиш

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, м. Київ, Україна

Життя і діяльність українців вже протягом декількох останніх років супроводжується впливом різного роду стресогенних факторів, таких як наявність постійної загрози для життя, висока ймовірність загибелі чи травмування, великі обсяги нової інформації, часові обмеження тощо, що обумовлює підвищені вимоги до рівня професійної підготовки фахівців, здатних творчо мислити, самостійно приймати рішення в ускладнених умовах.

У вітчизняній науці вже здійсненні суттєві розробки щодо проблематики діяльності людини в складних життєвих умовах. Здебільшого вони спрямовані на пошук і реалізацію шляхів гармонізації психологічного стану людей, стресостійкості, активізації життєтворчих сил особистості після перенесених стресів, потрясінь тощо. Сьогодні у вітчизняній науці існує розроблений В.О. Моляко творчо-конструктологічний підхід до вивчення діяльності людини в ускладнених та екстремальних умовах[2]. Саме цей підхід, на нашу думку, дає можливість відшукати нові, адекватні сучасним умовам, шляхи активізації розумової діяльності студентів, що сприятиме не лише виконання навчальних і професійних задач на досить високому рівні, а й зберігатиме їх психологічне здоров'я. Сказане вище і обумовлює актуальність обраної нами проблематики.

Варто зазначити психологічні дослідження, які присвячені проблемам резильєнтності, здійснені О. М. Кокуном, де основна увага приділена адаптаційним можливостям військовослужбовців, а також відновлювальній психологічній роботі, спрямованій на покращення якості життя після ПТСР, підтримці та допомозі під час війни у родині [1]. Це також дослідження, присвячені вивченню функціонування творчого мислення людини в складних умовах життя та забезпечення психологічного здоров'я особистості [3].

У наукових дослідженнях, здійснених під керівництвом В.О. Моляко, описано закономірності та тенденції розумової діяльності особистості на різних вікових рівнях та у різних сферах діяльності за умов часових та інформаційних обмежень [2; 3]. Зокрема доведено, що ефективність діяльності залежить від особистісної здатності людини виробляти ефективні стратегії творчого мислення в ускладнених та екстремальних умовах: стратегії комбінування, аналогізування, реконструювання, універсальна стратегія та спонтанні дії суб'єкта. Серед названих стратегій, як свідчать дослідження, студентами найбільше використовуються стратегії аналогізування та комбінування, значно рідше проявляються стратегії реконструювання та універсальна стратегія.

Обираючи творчо-конструктологічний підхід до проблематики нашого дослідження, ми орієнтувались на його основні принципи. Серед них головним виступає принцип стратегіальної організації розумової діяльності фахівця.

Базуючись на основних принципах конструктологічної теорії творчості, на структурно-динамічних характеристиках стратегій творчої діяльності, описаних В.О. Моляко [2], аналізуючи розв'язки технічних задач в ускладнених умовах, нами було визначено особливості проявів творчого мислення студентів інженерних спеціальностей.

Підібрані нами задачі містили підказки щодо знаходження ефективного розв'язку. Однак ці підказки подавались у непрямій формі і були закладені в умові задачі таким чином, щоб про їх значення треба було здогадатися, виокремивши ці підказки серед інших, зайвих інформаційних складових задачі. Рівень реалізації розумової тенденції визначається тим, наскільки під час

розгортання розуміння переважали саме розумові процеси, а не перцептивні чи мнемічні. Зокрема наскільки в розумових процесах майбутнього інженера були присутні такі прояви мислення, як здатність шукати розв'язки в нових сферах та категоріях, які безпосередньо не пов'язані з даною задачею. Розумові тенденції класифікуються за їх видом та рівнем прояву: від не проявленої, коли попервах не вдалось нейтралізувати (задача не розв'язана) до прояву високого рівня, коли попервах виправлено новим ефективним способом.

Як свідчать результати нашого дослідження, значна частина задач не була розв'язана досліджуваними. Задачі, які були розв'язані, в основному вирішувались за аналогією до вже відомих варіантів розв'язку. Здебільшого це були близькі або дуже близькі структурні й функціональні аналоги. Ще меншою виявилась кількість розв'язків, коли проявилась розумова тенденція до комбінаторних перетворень. Це можна пояснити тим, що досліджувані змогли скористатись закладеними в умовах задачі підказками. Значна частина досліджуваних спрямовували свій пошук розв'язку саме на комбінування частин інженерної системи під час ремонту та усуненню несправності системи. Тобто таке комбінування в переважній більшості випадків було дуже простим. Прояви розумових тенденцій реконструювання ми фіксували в тих випадках, коли пошук розв'язку задачі відбувався за принципом контрасту до вже відомих шляхів розв'язання задачі.

Стратегії аналогізування протікають з опорою на процеси пам'яті. Розумові дії, спрямовані на роз'єднання частин і з'єднання частин у ціле, комбінації різних властивостей об'єктів характерні для стратегії комбінування. Стратегія реконструювання проявляється у переконструюванні, у пошуку контрастних рішень, за принципом діяти навпаки і вважається найбільш творчою, оскільки вона пов'язана з пошуком відмінного від існуючого, дійсно нового елемента, задуму, синтезом контрастів, незвичайним поєднанням елементів, об'єктів чи систем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями – учасниками АТО на етапі відновлення. Київ : НДЦ ТП ЗСУ, 2017. 282 с.
2. Творча діяльність в ускладнених умовах : науково методичний посібник / за ред. В.О. Моляко. К., 2007. 308 с.
3. Функціонування творчого мислення в умовах інформаційної невизначеності : монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько [та ін.] ; за ред. В.О. Моляко. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 201 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Надія Левицька, Сергій Береговий

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Основою розвитку будь-якої науки й досягнення результатів є її методологія. Для здійснення пізнавальної діяльності потрібно добрати наявні й розробляти нові засоби, прийоми, операції, обґрунтовані й апробовані технології. Весь комплекс забезпечується значними інтелектуальними зусиллями теоретиків і практиків. За образним висловом Г. В. Ф. Гегеля, цей комплекс пізнавальних засобів є не що інше, як виверти людського розуму, що він ставить між собою й досліджуваним об'єктом. Теоретичною самосвідомістю будь-якої науки й є методологія[1].

Методологія (гр. *methodos* – метод + *logos* – вчення) – це вчення про науковий метод пізнання, а також система самих методів, тобто основних підходів і прийомів дослідження, що застосовуються у певній науці. Метод тут – це спосіб дослідження, пізнання. Сутність застосування методу полягає в тому, що знання, які містяться в ньому, визначають дії дослідника з пізнаванням об'єктом, підказують прийоми підходу до нього, набуття знання, спосіб його вираження й конструювання, організації як матеріалу для опису й вивчення.

Методологія як вчення забезпечує наукове пізнання методами і прийомами розумової діяльності через вивірені й апробовані правила, норми, вимоги розумової і практичної діяльності, що відбивають властивості та зв'язки реального світу. Методологія вивчає не тільки методи, а й інші засоби, що забезпечують дослідження. Уся система методологічного озброєння вченого базується на сукупності знань, набутих раніше, і світорозумінні, що відбивають сучасний рівень, усталену картину світу.

Прийнято виділяти три рівні методології: перший – філософський, другий – загальнонауковий і третій – частково-науковий. Кожний з цих рівнів має відносну автономію. Методи кожного рівня мають свою специфіку, не виводяться прямо з методів інших рівнів, а лише можуть бути проявом, виявленням їх. Тут діє загальний принцип ієрархії: найбільш загальний рівень – філософська методологія – становить передумову дії інших рівнів, утілюється в них як загальне в особливому та одиничному. Стан цих нижчих рівнів зумовлює буттєвість вищого.

Загальна методологія як вищий рівень – це галузь самої філософії, філософське вчення про методи пізнання і перетворення дійсності.

Методологія педагогіки вищої школи одержує постійний заряд від мінливого суспільства, усієї сфери духовного життя суспільства, нового стилю мислення, що вступає в дію, від методологічної озброєності інших наук. Усі ці компоненти проходять через свідомість індивідів-творців – учених і величезної кількості практиків, зайнятих на повсякденному рівні реалізацією цих рефлексивних положень із приводу змін та добору їх для розвитку всієї освітньої системи людства й її підсистеми – вищої школи.

На характері нового мислення істотно відбилося виникнення особливої галузі науки – синергетики, що вивчає складні системи, їхню природу й розвиток. З появою синергетики в усіх галузях наукового знання поширюються такі поняття, як самоорганізація, нестійкість, хаос, не лінійність, складність та ін. Сінєргетиці властивий міждисциплінарний характер, тому що вона не має власних об'єктів дослідження, а застосовує свої моделі, образні описи, поняття

до об'єктів інших наук. Отже, об'єкти описуються ніби з різних сторін, у різних мовних системах. Сьогодні синергетичний метод, синергетичний підхід мають загальнонауковий характер, оскільки в усіх складних системах, що розвиваються, виявляє себе властивість синергії.

Синергетика дає можливість розглядати систему освіти як об'єкт, що проходить етап становлення, і підводить педагогіку вищої школи до ідеї безперервної освіти. Це актуалізує завдання розвитку після вузівської освіти, по-перше, багатоваріантної моделі вищої школи, і, по-друге, багатоетапності самого навчального процесу на рівні вищої школи (бакалавр – спеціаліст, магістр, аспірант та ін.)[2, с.15].

Синергетичний підхід забезпечує можливість ліквідувати протистояння технічної, природничо-наукової й гуманітарної освіти та фундаменталізацію змісту всього навчального процесу вищої школи через систему університетів.

Методологія викладання спеціальних дисциплін у закладах вищої освіти навчальних (ЗВО) – це сукупність принципів, методів та технологій, які використовуються викладачами для ефективного викладання конкретних предметів. Вона спрямована на досягнення освітніх цілей, розвиток у здобувачів знань, умінь та навичок, а також на формування професійних компетентностей. Ключовими аспектами методології викладання спеціальних дисциплін у ЗВО є методи навчання: методи: лекції, бесіди, пояснення, дискусії; наочні методи: демонстрації, малюнки, моделі, відео; практичні методи: розв'язання задач, лабораторні роботи, практичні заняття; інноваційні методи: ігровий метод, проектний метод, кейс-метод.

Методика викладання спеціальних дисциплін. У процесі вивчення основних спеціальних дисциплін здобувач повинен пройти найважливіші стадії наукової роботи: спостереження, застосування його до нових явищ з метою встановлення нових зв'язків і закономірностей; побудова гіпотези; перевірка її доступними засобами – розрахунком, експериментом, моделюванням; обробка результатів, висновки. Воно повинне показати здобувачам, які можливості відкриває застосування загальнотеоретичних знань у вибраній ними галузі

практичної діяльності. Спеціальні дисципліни визначають профіль випускника вишу. Отже, методологія навчання є складним, багатовимірним педагогічним явищем, у якому відображаються об'єктивні закономірності, принципи, цілі, зміст і форми навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стинська В.В. Методика викладання у вищій школі. Методичні рекомендації / В.В. Стинська. Івано-Франківськ, 2016. 65 с.
2. Левицька Н. М. Методика викладання спеціальних дисциплін [Електронний ресурс]: конспект лекцій. К.: НУХТ, 2025. 146 с.

КОНЦЕПЦІЯ «ТІНЬ» К. ЮНГА ЯК НЕПРИЙНЯТТЯ СЕБЕ

Марія Медвідь

науковий керівник: к. філос. н. Лариса Саракун

Національний університет харчових технологій, Київ, Україна

З філософсько-антропологічної точки зору «Тінь» відображає дуальність людської природи. За Карлом Юнгом наша «Тінь» – це прихована частина особистості, яку ми не помічаємо, ігноруємо, або заперечуємо. Вона містить у собі наші найпотаємніші бажання, емоції, ті риси, що ми звикли відкидати, що є частиною нас, яку ми не хочемо визнавати, оскільки вони суперечать нашим ідеалам.

У сучасному інформаційному просторі особливо зростає тиск соціуму на людину, що призводить до конфлікту ідентичності, цькуванню та пошуку самоствердження. Внутрішній світ окремого індивіда виступає в ролі певної матриці, яка задає вектор розвитку внутрішніх процесів і впливає на всі сфери буття суспільства, саме тому сьогодні феномен людської психіки є особливо важливим. Розуміння означеної концепції дає змогу поглянути на себе з іншої сторони, та краще зрозуміти свою самість.

У юнгіанському дискурсі поняття «Тіні» набуває символічного значення як культурна репрезентація несвідомих процесів. Тінь – архетип, що символізує

темні, витіснені, невизначені аспекти психіки, та частина себе, яку людина не хоче приймати і витісняє в темряву несвідомого, але воно не зникає, а продовжує існувати у вигляді *агресії, заздрості, егоїзму, або як творчий потенціал, бажання змін*. Зокрема, у мистецтві архетип Тіні часто виявляється у символічних мотивах, естетичній мові темряви, контрастів, деформацій образу, фігуративних дисгармоніях або ж у сюжетах морального падіння, екзистенційної боротьби та психічного зламу.

На думку К. Юнга, ігнорування або пригнічення Тіні викликає значну концентрацію психічної енергії у сфері підсвідомого, що здатна здійснювати відчутний вплив на свідоме життя індивіда, яке може супроводжуватися ознаками депресії, психозом та неврозом. Формування Тіні розпочинається у людини ще з дитинства, коли вона вперше входить у соціум і стикається з соціальними нормами. Прагнучи задовольнити свої потреби, дитина зіштовхується з рядом заборон, які на неї накладає оточення (батьки, вчителі, культурні традиції, суспільні норми). Ключову роль у формуванні тіні дитини відіграють батьки. Часто вони є першими, хто вказує на те, яка поведінка, які емоції є прийнятними, а які – ні. Відповідно до цього, вона формує свій світогляд, моральність, норми поведінки тощо.

Тінь не тільки «захована» в особистості, але й часто проявляється у вигляді проєкцій на інших людей. Проєкція - це наш психологічний захист, за допомогою якого, ми приписуємо іншим ті риси, які намагаємось уникнути в собі. Коли ви спостерігаєте за людьми і бачите певні риси або поведінку, яку ви вважаєте неприйнятною, або вона викликає у вас певні неприємні емоції – це і буде відголос вашої Тіні. Проєкція дозволяє уникати зустрічі з власними суперечностями, перекладаючи їх на інших. Так створюється ілюзія, що проблема - не в нас. Прояви психологічного насильства не обов'язково є лише проєкцією. Відкриття тіні відбувається тоді, коли людина має багато внутрішнього дискомфорту. Щось відбувається, але вона не може зрозуміти, чому в неї ніколи немає настрою, чому трапляються різкі емоційні спалахи, звідки почалося почуття образи та обурення. Людина пригнічує свої бажання,

але навіть не помічає цього, бо треба «тримати обличчя» і бути гідним. «Тінь часто проявляється у формі нашої емоційної реакції на навколишній світ, коли ми не усвідомлюємо своїх прихованих мотивів і бажань», – зазначає К. Юнг [3].

Розуміння Тіні – ключ до усвідомленої роботи над собою. Звичайно, зустріч із самим собою є найбільш неприємною. Для того, щоб прийняти себе та досягти цілісного «Я» потрібно прийняти себе повністю, включаючи найтемніші сторони. Одним із способів розпізнавання тіні є визнання тих емоцій чи бажань, які намагалися пригнічувати. Якщо пригнічувати бажання бути кращим, досягати успіху, прагнення бути в центрі уваги тощо, то вони можуть почати проявлятися у вигляді внутрішнього дискомфорту або навіть депресії. Тому важливо навчитися бути уважними до своїх думок та емоцій. Зробити це можна за допомогою методу самоспостереження та медитації, які допоможуть виявити ті аспекти особистості, які раніше могли бути приховані або витіснені. Процес пізнання своєї тіні включає не тільки визнання «поганих» емоцій чи бажань, але й прийняття їх як частини власної природи. Адже тільки через це ми можемо стати цілісними та зменшити негативний вплив неусвідомлених аспектів на наше життя [3].

Наступним кроком на шляху до психічної цілісності є інтеграція – перехід від відмови до прийняття. Інтегрування веде до позитивних змін всередині нас, оскільки енергія, яка використовувалась на приховування негативних рис, тепер буде допомагати нам вдосконалюватись, що, в свою чергу, веде до емоційної стійкості та самоконтролю. Через цей процес ми можемо стати більш цілісними, емоційно здоровими й відкритими до світу. Прийняття своєї тіні не означає втрату контролю, а навпаки – це шлях до більш свідомого та гармонійного життя.

Отже, розвиток здорового та цілісного «Я» означає зіткнення людини з власною тінню. Для досягнення внутрішньої гармонії потрібно сприймати своє несвідоме як союзника, а не як ворога. Це частина нас, яку потрібно використовувати для свого внутрішнього зростання та розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архетип Тіні у живописі: аналітично-психологічний підхід Юнга. URL: <https://nataliaivchyk.com/arhetypy-tini-u-zhyvopysi-analitychno-psyhologichnyj-pidhid-yunga/>
2. Огороднійчук М.О. Дослідження архетипу Тіні проективною методикою «Людина під дощем». URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i37/41.pdf>
3. Тінь у психології: подорож до глибин власного «Я». URL: <https://esotera.space/spiritual/psychology/shadow-in-psychology/>.

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Діана Миткевич

науковий керівник: д. іст. н. Надія Левицька

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

В умовах війни освіта в Україні зазнала багато викликів, які спроможне вирішити дистанційне навчання. Однак, дистанційне навчання в закладах вищої освіти (ЗВО) потребує об'єднання спільних зусиль здобувачів та педагогічних працівників для досягнення необхідних результатів навчання, а також підтримки з боку держави. Щоб продовжити навчання, необхідно шукати нові рішення, які б допомогли отримати якісну освіту, зберегти життя та здоров'я учасників освітнього процесу.

Нині, існуванню ЗВО та галузі в цілому кинуто виклик – війна. Щоб продовжити навчання, необхідно шукати нові рішення, які б допомогли отримати якісну освіту, зберегти життя та здоров'я учасників освітнього процесу.

Впроваджений воєнний стан 24 лютого 2022 року за указом Президента України через військове вторгнення РФ на територію України [2]. Використання технологій у навчанні у ЗВО відбулося через технічний прогрес людства, покращення техніки та програм. Дистанційну форму навчання

використовували у всьому світі та Україні через розповсюдження вірусу COVID-19, через що всі заклади освіти були змушені на неї перейти. Тому під час початку вторгнення, заклади освіти мали досвід у використанні дистанційної форми навчання. Дистанційна форма навчання має свої переваги та недоліки, а саме переваги дистанційного навчання в умовах війни: головна перевага це – безпека, оскільки дистанційне навчання дозволяє здобувати освіту, перебуваючи в безпечному місці, уникнути ризиків, пов'язаних з повітряними тривогами, обстрілами та іншими небезпеками війни. Це особливо актуально для закладів, які не мають укриттів.

Друга перевага це – доступність та гнучкість. Вона дозволяє навчатися з будь-якого місця, де є інтернет, що важливо для внутрішньо переміщених осіб та тих, хто перебуває за кордоном. Гнучкий графік дає можливість самостійно розпланувати час навчання, що корисно для тих, хто поєднує навчання з роботою чи іншими зобов'язаннями. Збереження зв'язку – підтримується зв'язок між викладачами та здобувачами, що дозволяє не переривати освітній процес.

Використання технологій – застосування різних онлайн-платформ (Zoom, Classroom, Moodle, Skype та ін.) [3], інтерактивних ресурсів може покращити взаємодію та зробити навчання більш цікавим.

До недоліків дистанційного навчання в умовах війни можна віднести технічні проблеми. Відсутність або нестабільний доступ до інтернету. Це одна з найпоширеніших проблем, особливо в регіонах, де є перебої з електропостачанням або пошкодження інфраструктури. Відсутність або нестача гаджетів – не всі здобувачі мають необхідні пристрої (комп'ютери, смартфони, планшети) для повноцінного дистанційного навчання.

До психологічних та емоційних аспектів можна віднести високий рівень стресу та тривожності: війна значно впливає на психологічний стан дітей та дорослих, знижуючи ефективність навчання та перешкоджаючи концентрації. Зниження мотивації та бажання вчитися: через стрес, невизначеність, відсутність соціалізації може зменшуватися бажання вчитися, особливо у молодших школярів. Брак соціалізації: відсутність живого спілкування з

однолітками та вчителями негативно позначається на соціальному та емоційному розвитку дітей [1, с. 290].

Ще одним негативом є освітні втрати та якість навчання: великий обсяг матеріалу для самостійного вивчення. Це може бути важко для здобувачів, які потребують більше підтримки. Проблема кадрового дефіциту також є – війна спричинила нестачу педагогічних кадрів [1, с. 292].

Для покращення дистанційного навчання в умовах війни варто вжити певних заходів: розробка гнучких навчальних планів. Адаптація календарно-тематичного планування, виділення ключових тем та можливість самостійного опрацювання. Гібридні форми навчання: у безпечних регіонах впроваджується змішана форма, що поєднує очні та дистанційні заняття. Єдина платформа для навчання - вибрати одну платформу для всього навчального закладу задля комфорту учням/студентам та вчителям/викладачам. Психологічна підтримка – важливо враховувати психологічний стан учнів, створювати стабільний розклад, залучити психолога задля індивідуального підходу для деяких учнів/студентів [1, с. 293].

Нові засоби навчання мають такі якості, як інтерактивність, віддалена робота з усім колективом, але при цьому вони повинні забезпечувати якість та ефективність всього освітнього процесу: давати нові знання, виробляти практичну навичку застосування знань, проводити контроль навчальних досягнень.

Отже, дистанційне навчання, на нашу думку, необхідний захід в умовах війни, задля того, щоб Україна продовжувала жити і працювати та мала людей які зможуть її відбудувати після війни. Дистанційне навчання має свої недоліки та переваги, проте з часом освітні заклади знаходять рішення для покращення або для усунення, або зменшення цих недоліків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Родінова Н., Червоній М., Діордіца І. Особливості дистанційного навчання студентів в умовах воєнного стану / «Перспективи та інновації науки» № 4 (9) 2022 . URL:

https://www.researchgate.net/publication/360160145_OSOBLIVOSTI_DISTANCIJNOGO_NAVCANNA_STUDENTIV_V_UMOVAN_VOENNOGO_STANU

2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text)

3. Найпопулярніші освітні платформи для організації дистанційного навчання [URL:https://osvita.if.ua/page/naipopuliarnishi-osvitni-platformi-dlia-organizatsiyi-distantiinogo-navchannia](https://osvita.if.ua/page/naipopuliarnishi-osvitni-platformi-dlia-organizatsiyi-distantiinogo-navchannia).

ПРОЯВИ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ СУБ'ЄКТА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ДИСКОМФОРТУ

Валентин Моляко

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

У цій статті ми лише пунктиром спробуємо окреслити кордони основної проблематики, пов'язаної з такою актуальною діадою як «суб'єкт – інформація». Перш ніж перейти до визначення робочих координат нашого дослідження, нагадаємо про існуючі на сьогодні основні інформаційні вузлові точки, визначаючи як повсякденну поведінку суб'єкта, так само й його різновиди діяльності, сягаючи суто творчих рівнів. Загальна схема тут може бути представлена наступним чином: людина – всесвіт, суб'єкт – макроекологічна сфера, суб'єкт – мікроекологічна ніша, й при цьому останню можна розподілити, скажімо, таким чином: суб'єкт – побутова сфера (житло, найближче оточення), суб'єкт – сфера повсякденної діяльності (робота, супутні різновиди діяльності), суб'єкт – автомобіль (або ж транспортні засоби, коли йдеться про відсутність власного транспорту), суб'єкт – телефон (гаджет), комп'ютер та інші аналоги.

З такого достатньо спрощеного погляду можна зробити конкретні висновки про реальні інформаційні потоки різного масштабу, з якими суб'єкт фактично стикається практично на кожному кроці: у всіх вказаних варіантах обов'язково необхідно орієнтуватись у реальній і потрібній інформації, щоб

здійснювати адекватну поведінку, ту чи іншу діяльність, зрештою адаптуватись до оточення у різних його вимірах.

А оскільки йдеться про адаптацію, то, зрозуміла річ, треба вести мову про адекватне сприймання, оцінку, розуміння, прийняття рішень, вибір стратегій та тактик, оперативних дій. В загальному плані можна говорити про прояви з боку суб'єкта складного мислення, як це останнім часом в певній мірі прийнято визначити, або ж у нашому термінологічному визначенні – проявів розумової діяльності, яка є певним варіантом когнітивної діяльності (а для нас фактично синонімом цього поняття). Оскільки йдеться про творче мислення, то ми повинні обов'язково нагадати, якими бувають інтелектуальні, розумові й загальні реакції суб'єкта на нову інформацію, з якою він стикається. Мається на увазі реагування на нову досить суттєву інформацію з великою «дозою» невизначеності, але в першу чергу загрозливу для здоров'я й такою, що вимагає невідкладного реагування, прийняття відповідних рішень, корегування повсякденної поведінки та т.ін. Були виявлені наступні типи реагування (назви подані в робочому порядку):

I – індіферентний – до нього були віднесені ті, хто практично не виявляв серйозної реакції, не змінював своєї поведінки;

II – мобілізуючий (парадоксальний) – ті, хто підвищив свою активність, певною мірою підвищив результати своєї діяльності (активізував творчий пошук);

III – депресивний – ті, хто уповільнили діяльність, знизили активність;

IV – занадто активний – ті, хто виявив бурхливу діяльність, але не завжди адекватну, переважно хаотичну;

V – активно-депресивний – ті, хто спочатку виявляє підвищену активність, але порівняно швидко уповільнює її аж до межі бездіяльності;

VI – прихована паніка – фактично повна відмова від діяльності, перебування в стані безпорадного очікування.

З нашої точки зору в даному випадку поміж усього іншого ми тут можемо робити певні висновки відносно проявів розумової діяльності кожного

окремого суб'єкта, в першу чергу про адекватність, повноту розуміння наявної інформації, особливості інтерпретації, висновки. Тобто ми можемо водночас з виділенням загального реагування говорити й про своєрідну типологію розумового реагування – конструювання понятійно-образних структур в уяві кожного суб'єкта, що безперечно має пряме відношення до розбудови методології досліджень в умовах циркуляції різновидів значущої, але недостатньої для повного оцінювання інформації (її фактичний дефіцит, незалежно від загальної кількості даних, якими може оперувати суб'єкт).

Після короткого ознайомлення з типами реагування на інформаційні ситуації в ускладнених умовах логічно буде перейти до розгляду особливостей розумової творчої діяльності як такої, орієнтуючись при цьому на загальні положення нашого конструкторського підходу до перебігу творчих процесів, проявів індивідуальних особливостей вже в руслі саме проявів мислення, як домінуючої складової в структурі розумових процесів.

Зупинимось на такій схемі аналізу, яка може бути представлена у вигляді наступного ланцюга: «особистість – саморегуляція в екстремальних умовах (в тому числі й інформаційних) – рівні конструкторського мислення – роль суб'єктивних переваг в розумовій діяльності – типологія конструкторського розуму».

Зазначимо, що в структуру особистості конструктора повинні входити такі принципово важливі складові як: а) здібності до структурно-функціональних та елементно-системних перетворень відповідних об'єктів; б) здібність до перекодування зорових просторових образів в умовні графічні, макетні проекції, й навпаки – двовимірних зображень в об'ємні зорові образи; мова тут йде про фактично просторове мислення, без якого, зрозуміло, діяльність по створенню нового об'єкта неможлива; в) здібність до різномасштабного комбінування частинами й системами в цілому, а також окремими ознаками деталей та блоків; г) здібність мислити за аналогіями та контрастами, яка органічно витікає з порівняльної діяльності як загальновизнаних в розумовій діяльності людини взагалі.

Проведені дослідження надали можливість здійснити таку класифікацію рівнів творчого мислення, виділивши чотири – найпростіший, репродуктивний, продуктивний, творчий.

ЛІТЕРАТУРА

1. Функціонування творчого мислення в інформаційно-віртуальному просторі суб'єкта : монографія / В. О. Моляко, Ю. А. Гулько, Н. А. Ваганова [та ін.] ; за ред. В. О. Моляко. Київ, 2021. 165 с.

ПОЛІТИКА РУСИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ ЯК ЗАСІБ КУЛЬТУРНОЇ АСИМІЛЯЦІЇ (ЗА СПОГАДАМИ П. КОВАЛЕНКА)

Наталія Ніколаєва

*Національний університет фізичного виховання і спорту України,
м. Київ, Україна*

Українці століттями страждали від русифікації та досі борються з її наслідками. Каталізатором відновлення зацікавленості до власної культури стало повномасштабне вторгнення РФ на територію України у 2022 році.

Як показує статистика, в 2021 році в українських чартах було 75% російських пісень, але у 2023–2024 роках цей показник впав приблизно до 20%, натомість 65% пісень стали україномовними [2].

Українці почали масово відмовлятися від ворожої культури, розуміючи, що податки із прослуховувань пісень і переглядів відео блогерів, ідуть на забезпечення російської армії. Але проблема толерування російської культури набагато глибша і полягає не тільки в фінансуванні ворога.

Усім відомо, що культура – це серце нації, а коли воно зупиняється – нація помирає. Музика, фільми, книжки – просочені традиціями, що відображають менталітет та світогляд народу. Імперіалізм, шовінізм та апропріація тече в крові росіян, яку вони активно транслюють.

Наприклад, поема О. Пушкіна «Полтава», де автор у негативному світлі зображує Мазепу, а саме страшним лиходієм: зрадником, егоїстом, який діє виключно у власних інтересах. Кохання І. Мазепи також егоїстичне. Марія –

хрещениця І. Мазепи, дочка генерального писаря В. Кочубея. Коли герой не отримує бажаного, то посилає на страту батька коханої. Перед стратою він піддає того страшним тортурам, щоб вивідати таємницю про захований скарб [4].

І. Тургенєв у романі «Рудін» висміював українську мову: «Да разве существует малороссийский язык? Я попросил раз одного хохла перевести следующую, первую попавшуюся мне фразу: «Грамматика есть искусство правильно читать и писать». Знаете, как он это перевел: «Храматика е выкусьтвоправильночитаты ы пысаты...»Что ж, это язык, по-вашему? самостоятельный язык?» [3].

Російська пропаганда щодо величі і могутності російської мови зародилась в Російській імперії, закріпилась в СРСР і продовжує працювати у сучасній Росії. І ця потужна машина пропаганди настільки сильна, що в неї вірять не лише росіяни, але й деякі українці.

Навіть, зараз можна почути, що українська мова «сільська», а російська інтелігентна, визнана однією з шести мов світового значення. По-перше, якщо б не села, наша мова могла б взагалі стати мертвою, бо селяни не прогинались під дудку українофобної влади. Неможливо переоцінити їх величезний вклад у збереження мови, звичаїв і традицій. По-друге, ця теза є чистої води пропаганда. Звісно, у всі часи в Україні була інтелігенція: письменники, актори, композитори, які так само спілкувались українською мовою, активно розвивали українську культуру.

Нав'язане внутрішнє україноненавистництво шляхом русифікації, міцно вкоренилось у підсвідомість та сприяє поширенню меншовартості. Це явище прослідковується у спогадах українського режисера, актора та педагога, Прохора Коваленка, виданих у 1962 р. незадовго до смерті автора.

Він був не просто українським актором, а й діячем, який активно сприяв розвитку саме української культури. Впродовж своєї кар'єри працював у театрі М. Садовського, Київському театрі імені Івана Франка, численних периферійних театрах України, а також викладав у Київському інституті

театрального мистецтва. Виконав епізодичні ролі у фільмах «Земля» (1930), «Щорс» (1939) (обидва — реж. О. Довженко), «Вершники» (1939; реж. І. Савченко). Також, був автором книжок, відповідно, написаних українською: «Незабутнє. Спогади старого актора» (1962 р.), «Шляхи на сцену» (1964 р.), «Театральний грим» (1953 р.).

Згідно спогадів Прохора Тихоновича, з метою постановки п'єс М. Старицького акторами драмгуртка самодіяльного мистецтва в 1904 р., йому як старості, доручили зустрітися із Михайлом Петровичем і отримати від нього тексти творів. Під час зустрічі із М. Старицьким відбувся цікавий діалог. Хоч П. Коваленко був із села і говорив суржилом, але приїхав у Київ перейшов на «модну» російську, під тиском суспільства. До речі, ця практика існує і зараз.

Йому взагалі було ніяково спілкуватись, як він сам сказав «російсько-українською мішаниною», тоді як письменник говорив літературною мовою. Коли хлопець розказував на які спектаклі ходив, то перерахував російські, а Михайло Петрович запитав, чи ходить він в український театр. Прохор Тихонович відповів, що передивився всі українські п'єси, а «Суєту», навіть, два рази і йому не зрозуміло, чому у ній всі розмовляють «по-селянські», хоча всі культурні люди спілкуються російською. На що М. Старицький зауважив, що він і сам спілкується українською. Хлопець задумався, бо вважав письменника інтелігентом. Письменник додав, що якщо б для життєвої правдивості п'єса була б написана на половину російською, тоді б вона вже не була українською.

Наразі так само ідуть дискусії, щодо «російськомовної» творчості українських митців, і чи можна її вважати внеском в українську культуру.

Судячи з подальшої творчої діяльності, молодий актор не пропустив повз вуха мудрі слова письменника. На тезу, що українська мова бідніша і за її допомогою не все можна висловити, Михайло Петрович аргументує, що це дивлячись як нею володіти. «А ви знаєте, чому російська мова багатіша? Тому що в росіян єсть свої школи, гімназії, університети, от тому й мова в них

багатіша, і література, і загальна культура вища, а українських шкіл бачили ви хоч одну, навіть приватну? І це не наша вина, а наша біда» [1, с. 111 – 121].

Після підписання Валуєвського циркуляру 1863 р. та прийняття Емського указу 1876 р., не те що школи позакривали, а взагалі заборонили назву Україна, замінивши її на «Малоросію». Дуже зручно позакривати українські школи, заборонити видавати книжки українською, щоб культура просто не могла розвиватись, а те, що вже існувало звести до абсурду, спаплюжити і висміювати за примітивність, створюючи стереотипи про «дурних хохлів», тим самим возвеличивши себе.

У 1917 р. П. Коваленко став членом товариства «Національний театр» – творчої громадської організації, яка була створена за ініціативи представників української літературно-мистецької громадськості (зокрема, представників театру М. Садовського, Театральної студії, очолюваної Л. Курбасом, Музично-драматичної школи М. Лисенка) для піднесення художнього рівня українського театрального мистецтва. А також стояв у витоків українського радіотеатру.

Говорячи про сучасну проблему мовного питання, недоречно покладати провину за стан української культури на тих, чиї мовні звички є наслідком історичних обставин, а саме тривалої русифікації. Вони, скоріше, є жертвами, а не винуватцями. Лагідна українізація програє по інтенсивності примусовій русифікації. Це довготривалий процес, який має бути добровільним і усвідомленим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко П. Незабутнє : спогади старого актора / П. Коваленко. Київ : Радянський письменник, 1962. 270 с.

2. Кого слухають українці? ЕП підбила музичні підсумки 2024 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://epravda.com.ua/weeklycharts/kogo-sluhayut-ukrajinci-ep-pidbila-muzichni-pidsumki-2024-roku-801043/>

3. Мокрик Р. Як з українців «хохлів» робили або «Україна очима російської літератури» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zbruc.eu/node/51624>

4. Образ Мазепи в поемі Пушкіна «Полтава» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://moyaosvita.com.ua/literatura/obraz-mazepi-v-poemi-pushkina-poltava/>

СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ КОНФЛІКТІВ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ЗВО: АНКЕТНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ В РАМКАХ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Олена Пивоваренко

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Формування навичок конструктивного подолання конфліктів є невід'ємною складовою особистісного та професійного становлення майбутніх фахівців. У межах освітнього процесу надзвичайно важливо формувати у студентів психологічну грамотність, емоційну саморегуляцію та когнітивну гнучкість, як базу для конструктивної взаємодії. Дослідження стратегій подолання конфліктів дозволяє не лише виявити наявні моделі поведінки, але й діагностувати глибинні психологічні чинники, що впливають на конфліктність особистості. Вивчення цих процесів сприяє удосконаленню змісту навчально-виховної роботи.

Таким чином, вивчення конфліктної поведінки студентів не лише відповідає науково-практичним завданням сучасної психології, а й прямо впливає на якість освітнього процесу, емоційний клімат у студентському середовищі та готовність майбутніх фахівців до конструктивної комунікації у професійному житті.

Метою дослідження було не лише виявити домінуючі моделі конфліктної поведінки серед здобувачів вищої освіти, а й сформувати у них навички психологічного аналізу таких ситуацій, розвинути здатність до самоспостереження та критичної рефлексії. Також дослідження передбачало аналіз стратегій подолання конфліктів, які студенти застосовують у

міжособистісних ситуаціях, а також виявлення комплексу психологічних чинників (зокрема емоційного, когнітивного та ментального характеру), що впливають на вибір тієї чи іншої стратегії.

Емпірична частина дослідження проводилася навесні 2025 року в рамках навчального процесу з вибіркової дисципліни для магістрантів – «Психологія управління та конфліктологія». У дослідженні брали участь 45 здобувачів другого (магістерського) рівня освіти з різних факультетів віком від 18 до 35 років. Процес дослідження був побудований у два етапи: на першому – учасники виступали у ролі респондентів, відповідаючи на запитання анкети; на другому – працювали як дослідники, здійснюючи обробку, порівняння та інтерпретацію результатів під науковим супроводом викладача.

Збір емпіричних даних здійснювався дистанційно через онлайн-опитування на платформі Google Form. Конфіденційність була забезпечена – доступ до персональних відповідей мав лише автор анкети, без розголошення ідентифікаційної інформації.

Анкета включала 30 запитань, згрупованих у чотири тематичні блоки, що дозволило дослідити різні аспекти конфліктної поведінки:

- загальна конфліктна поведінка (рівень конфліктності, частота участі в конфліктах, стилі реагування);
- емоційні та психічні реакції (відчуття в ситуації конфлікту, наявність внутрішнього контролю, емоційне напруження);
- когнітивні установки (оцінка себе й опонента, наявність упереджень, схильність до раціоналізації);
- особисті рефлексії (відкриті запитання про попередній досвід та стратегії саморегуляції).

Окрім авторської анкети, були використані надійні психодіагностичні методики, які дозволили комплексно оцінити індивідуальні відмінності у поведінці респондентів у конфліктних ситуаціях:

- Тест Томаса-Кілмана – для визначення індивідуальної стратегії поведінки в конфлікті (конкуренція, уникнення, компроміс, пристосування, співпраця);
- Шкала емоційного інтелекту (адапована версія Н. Холла) – для оцінки здатності до розуміння та регуляції емоцій;
- Методика CISS – для аналізу копінг-стратегій подолання стресу (емоційно-орієнтовані, проблемно-орієнтовані, уникнення);
- Шкала самооцінки Розенберга – як індикатор впевненості в собі та власної адекватності.

Обробка отриманих даних передбачала застосування як кількісних методів (дескриптивна статистика, кореляційний аналіз, кластеризація), так і якісного підходу, зокрема тематичного аналізу відкритих відповідей на рефлексивні запитання. Це дозволило не лише визначити домінуючі моделі поведінки, а й проаналізувати глибинні мотиви вибору стратегії.

Серед основних результатів:

- Найбільш поширеними виявилися такі стратегії подолання конфліктів: уникнення (34%), компроміс (29%) та співпраця (21%);
- Виявлено статистично значущий зв'язок між високим рівнем тривожності, низьким емоційним інтелектом та тенденцією до уникнення конфліктів;
- Респонденти з високою самооцінкою частіше демонстрували стратегію співпраці та схильність до конструктивного діалогу;
- У відкритих відповідях студенти відзначали потребу в розвитку практичних навичок конфліктології, бажання отримувати психологічну підтримку та труднощі в управлінні емоціями в конфліктних ситуаціях.

Запропонована дослідницька методика показала свою ефективність для глибокого вивчення конфліктної поведінки студентської молоді, дозволивши охопити як зовнішні прояви, так і внутрішні психоемоційні та когнітивні механізми. Участь здобувачів магістерського рівня в повному циклі

дослідження – від збору до аналізу даних – сприяла розвитку їхніх наукових, аналітичних і практичних компетентностей у галузі психології.

Отримані результати можуть бути ефективно використані в системі профілактичної роботи у ВНЗ, при розробці тренінгів із конфлікт-менеджменту, а також у практиці психологічного супроводу студентів як елемент комплексного підходу до збереження психологічного добробуту в освітньому середовищі.

ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Олександр Пилипенко

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

В умовах Російсько-Української війни пріоритетним напрямом освітньої діяльності стало національно-патріотичне виховання, спрямоване на формування у здобувачів національної свідомості, громадянської відповідальності, любові до рідної землі, її історії, культивування кращих рис української ментальності, бережливого ставлення до національного багатства країни, мови, культури, традицій. Виховання саме юного покоління на багатих культурних цінностях українського народу має першочергове значення. Тому виховання саме юного покоління на багатих культурних цінностях українського народу має першочергове значення.

Аспекти, які необхідно врахувати у процесі викладання історичних дисциплін: опанування знаннями про Україну, які сприяють формуванню національно-культурної ідентичності сучасного студента; формування національної свідомості; життєздатність і практична значущість освітніх матеріалів; осучаснення навчальних програм; зв'язок українознавства із сучасними науково-педагогічними процесами; місце українознавства в сучасних євроінтеграційних процесах. Ці завдання посилюють роль дисциплін гуманітарного циклу та професійну відповідальність викладачів-гуманітаріїв.

Водночас ракетні обстріли практично унеможливили роботу закладів вищої освіти у звичному режимі, що стало серйозним викликом як для викладачів, так і для здобувачів вищої освіти. Виникли нові труднощі, пов'язані з періодичними блекаутами, вیاловим вимиканням світла в багатьох населених пунктах у часи проведення занять, відсутністю стабільного інтернету. Хоча згодом ситуація зі світлом та інтернетом дещо поліпшилася, однак, як і раніше, майже щоранку звучать повітряні тривоги, під час яких згідно інструкції заборонено проведення занять навіть у режимі онлайн.

У цих умовах можливим може стати більш широке впровадження в навчальний процес різноманітних форм письмової роботи: письмових і творчих завдань. У курсі Історії державності та культури України добре відомими методами самостійного засвоєння матеріалу є графічне зображення соціально-економічного розвитку регіонів, підготовка презентацій, визначення ключових слів і складання хронологічних таблиць. Знання хронології має слугувати осмисленню певних тенденцій у розвитку історичних процесів і встановленню причинно-наслідкових зв'язків. Такі таблиці групують факти на основі часових відносин між ними, відображають послідовність історичних подій. Більш корисним, на нашу думку, буде складання змістовно-хронологічних таблиць, що забезпечить не механічне, а активне запам'ятовування матеріалу, включивши процес мислення здобувача. Скажімо, можна, указавши певний рік чи короткий відрізок часу, запропонувати здобувачам стисло охарактеризувати соціально-економічні й політичні процеси, що припадають на цей період [1, с. 520].

Корисним і цікавим для виконання завданням може стати заповнення таблиць із використанням компаративного методу, який дає можливість зіставлення двох або більше явищ чи процесів. При вивченні філософії може бути корисним заповнення порівняльних таблиць щодо філософських уявлень в епоху Середньовіччя, Відродження, Нового часу, Просвітництва про Бога, природу (Всесвіт), призначення людини; визначення відмінного і спільного між релігійним, науковим і філософським світоглядом; концепцій

вітчизняних філософів у поясненні та прогнозуванні соціальних трансформацій у сучасній Україні тощо. Можна здійснити порівняння поглядів видатних мислителів минулого, наприклад, Р. Декарта, Б. Спінози, Г. Сковороди. Завданням розвитку вдосконалення процесу професійної підготовки в Україні є підготовка висококваліфікованого, конкурентоздатного фахівця, який може переорієнтувати свою діяльність у зв'язку із потребами. У процесі професійної підготовки кадрів все ширше використовується комп'ютерна техніка, інтерактивні дошки, бази даних, мультимедійні електронні засоби, автоматизовані системи тестування, телекомунікаційні та інформаційні ресурси мережі Інтернет [2, с. 10].

На сьогоднішній день в нашій державі багато мігрантів, переміщених осіб, частина студентів перебувають за кордоном. Це потребує індивідуалізації навчання. Індивідуальне планування дозволяє природно включати в семестрові навчальні плани здобувачів модулі «на вибір». Індивідуальний підхід можна застосовувати й при груповому навчанні. При запровадженні індивідуалізації навчання роль та функції викладача вищу змінюються. На перший план тепер виходять цілеспрямовуюча; діагностична; мотиваційна; проектування та конструювання навчального процесу з урахуванням індивідуалізації навчання; консультаційно-підтримуюча; інформаційно-навчальна; організаційна; комунікабельна; рефлексивна; контролююча функції [3, с. 144].

Таким чином, трансформація сучасного суспільства визначила якісно нові завдання теоретичного осмислення і конкретизації найважливіших аспектів діяльності вищої школи із соціальної адаптації студентської молоді до професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кривчик Г.Г., Лагдан С.П. Викладання гуманітарних дисциплін у закладах вищої освіти в умовах воєнного часу: форми і методи // *Наукові інновації та передові технології*. №5 (19). 2023. С. 518-528.
2. Бабай Л.В. Адаптація студентів для майбутньої професійної діяльності // *Викладання гуманітарних та українознавчих дисциплін засобами*

дистанційного навчання: теорія і практика закладів вищої освіти. Матеріали науково-методичної інтернет-конференції. 24 листопада 2022 року. Харків, ХНАДУ, 2022. С. 9-12.

1

3. Москаленко Н., Висоцька Т., Галушко Т. Напрями модифікації дисциплін гуманітарного циклу в умовах війни // *Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору*. № 91(II). 2023. С. 143-154. <https://doi.org/10.38014/osvita.2023.91.13>

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ІСТОРИЧНОГО ПРОФІЛЮ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ірина Петренко

*Полтавський національний педагогічний університет імені
В.Г. Короленка, м. Полтава, Україна*

Модернізація національної освіти України, перебудова вищої школи, спрямовані на забезпечення кожній молодій людині можливостей для всебічного розвитку, підвищення загальнокультурного і професійного рівня самоосвіти, відтворення і зміцнення інтелектуального потенціалу нації. Реалізація таких завдань вимагає суттєвого піднесення якості навчання молоді, підготовки її до самостійного професійного життя. Підготовка сучасної високоосвіченої і конкурентоздатної людини, здатної до творчості, є одним із першочергових державних завдань. Для його розв'язання слід докорінно змінити зміст, форми та методи навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів, щоб ця діяльність якнайкраще розвивала і формувала творчі здібності студентів. Одним із способів реалізації таких завдань є поглиблення індивідуалізації процесу навчання, адже кожна людина це індивідуальність зі всіма притаманними їй особливостями. Кожна людина будує свою особистість сама в процесі активної діяльності та спілкування з іншими людьми. Для студента основним видом діяльності є навчання, яке є одним із важливих чинників становлення студента як особистості.

Звернення до вивчення проблеми індивідуалізації навчання в закладах загальної вищої освіти зумовлено необхідністю подальшого пошуку

ефективних дидактичних механізмів організації освітнього процесу задля досягнення якості освіти, яка відповідає сучасним вимогам суспільства.

У сучасній дидактиці для розкриття змісту індивідуальної форми навчання вживаються поняття «індивідуалізація навчання», «індивідуалізоване навчання», «індивідуальний підхід» та інші. Індивідуалізація навчання визначається як організація навчального процесу, коли вибір засобів навчання ураховує індивідуальні можливості кожного, визначаються перспективи подальшого розумового розвитку та гармонійного вдосконалення людини, відбувається пошук засобів, що компенсували б наявність недоліків і сприяли формуванню індивідуальної особистості.

При вивченні дисциплін історичного профілю, які є не просто фундаментальними, а й формою національної свідомості, самоідентифікації суспільства, використовується індивідуальний підхід. Під час організації навчального процесу у закладах вищої освіти, викладач повинен враховувати індивідуальну своєрідність кожного студента, але не пристосовувати навчання до індивідуальних особливостей студентів. Викладач так повинен організувати навчальну діяльність, щоб досягти поставлених результатів кожним студентом, розвивати його здібності і нахили, спонукати його до творчої пізнавальної самостійної діяльності у здобутті необхідних знань.

Індивідуальний підхід при вивченні дисциплін історичного профілю розглядається як вибір викладачем різних форм, методів і засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності кожного студента. Використовуючи індивідуальний підхід, викладач має більше можливостей враховувати індивідуальні особливості студентів, що сприятиме ефективному підбору та використанню таких методів, засобів і прийомів навчальної діяльності, які забезпечили б високий рівень засвоєння навчального матеріалу та розвиток студента, як особистості.

Навчальний процес при вивченні дисциплін історичного профілю повинен організовуватися з урахуванням таких якостей, що дасть можливість забезпечити високий рівень пізнавальної активності студентів, досягти

намічених результатів у навчанні. Педагог має створити оптимальні умови для розкриття можливостей особистості студента, зокрема шляхом довірливих стосунків між самими студентами та викладачем, що мобілізує їх творчий потенціал, формує впевненість у своїх силах і, таким чином, зумовить процес інтенсивного засвоєння матеріалу, викличе стійкий інтерес до вивчення навчальної дисципліни.

Індивідуалізація роботи студента при вивченні дисциплін історичного профілю виключає списування, дублювання видів робіт та сприяє індивідуальній відповідальності за виконану роботу тощо [1, с. 201]. Студенти, працюючи індивідуально, самостійно, зустрічатимуться з інформацією, яка має безпосереднє відношення до їхньої майбутньої спеціальності, то відповідно будуть достатньою мірою вмотивованими і матимуть досить міцний стимул до виконання поставлених завдань. Але дуже важливим є і характер самого завдання. Коли студенти впевнені, що виконують не просто звичайну навчальну роботу, а таку, якою вони будуть займатися в майбутньому, від якості виконання якої залежатиме рівень їх кваліфікації, професіоналізм, – підвищуватиметься їх зацікавленість, мотивація, відзначатиметься більш серйозне й відповідальне ставлення до самостійного навчання.

Таким чином, ні вибір засобів і форм навчання не забезпечить успіху, якщо не буде враховано, у яких стимулюючих формах педагогічного спілкування будуть викладатися студентам знання з дисциплін історичного профілю, і як буде організований процес вироблення умінь і навичок. Провідним принципом розвитку індивідуальності вважається принцип індивідуального підходу, сутність якого полягає у врахуванні та вивченні індивідуальних відмінностей студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горохівський П. Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі: Курс лекцій / Петро Горохівський. Умань : ПП Жовтий О., 2012.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Юлія Помаз

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка,
м. Полтава, Україна*

Сучасна українська освіта прагне інтегруватися у світовий інформаційно-освітній простір, але стикається з низкою проблем, що погіршують її якість. Масовізація та інформатизація освіти призводять до зниження інтелектуального рівня та формування «ілюзії знань», зокрема, через надмірне використання інтернету без критичного осмислення [1, с. 16].

Дослідження вчених із різних країн показують, що за останні 20 років спостерігається значне зниження рівня інтелектуального розвитку та зростання функціональної неграмотності серед населення розвинених країн. Зокрема, за останні два десятиліття інтелектуальний рівень британських школярів знизився на 25%. Саме з переходом в інформаційне суспільство співпала поява функціональної неграмотності в розвинених країнах. Частка громадян США, навички письма і читання яких у 2003 р. були нижче мінімуму, склала 43%. У Німеччині 14 % дорослого населення можуть бути названі малограмотними. Лише 36 % школярів у Росії у 2003 р. володіли достатніми навичками читання[1, с. 18-19].

Для подолання цих негативних тенденцій необхідно коригувати зміст та технології навчання у закладах вищої освіти. Вони повинні не лише готувати студентів до життя в інформаційному суспільстві, а й використовувати сучасні технологічні можливості. Українська освіта має оперативно реагувати на наукові та культурні досягнення, формуючи у студентів навички роботи з новітніми технологіями та залучаючи їх до активної суспільної та професійної діяльності. Рівень освіти повинен відповідати вимогам науково-технічного та духовного прогресу.

В умовах динамічного інформаційного суспільства ключового значення набуває концепція освіти впродовж усього життя. З'являється необхідність

поновлювати знання кожного разу, коли людина стикається із нововведеннями в особистому й у професійному житті. Постійне оновлення знань та прагнення до професійного вдосконалення стають запорукою успіху. Важливо поєднувати навчання з практичною роботою, що дозволяє набувати досвіду та перевіряти свої здібності. Надання у закладах вищої освіти здобувачам вищої освіти певного багажу інформації, що буде використовуватися у подальшій професійній діяльності, не може являтися ключовим принципом та методом навчання. Головним завданням закладів вищої освіти є не просто передача інформації, а навчання студентів її обробляти та кодифікувати, що особливо важливо в умовах швидкої втрати актуальності знань [2, с. 232–233].

Модернізація української освіти у контексті світових глобалізаційних та інтеграційних тенденцій, зміни світоглядної парадигми вимагають висококваліфікованого педагога. У процесі підготовки майбутніх фахівців вирішального значення набуває особистість викладача-професіонала. Викладач третього тисячоліття повинен не лише адаптуватися до стрімких змін, а й вміти аналізувати процеси, прогнозувати їх розвиток та визначати шляхи подальших трансформацій. Авторитет та ефективність виховного впливу викладача формуються завдяки його особистим якостям: високому рівню громадянської відповідальності, соціальній активності, духовній культурі, інноваційному мисленню, готовності до самоосвіти та професійного самовдосконалення [3, с. 188, 189].

Інноваційна спрямованість діяльності викладача є визначальною запорукою розвитку української освіти у XXI столітті. Нова стратегія навчально-виховного процесу передбачає зростання ролі викладача як безпосереднього носія інноваційних ідей. Суттєвій модернізації вищої освіти сприятимуть: якісне оновлення форм і методів навчання й виховання, розробка інноваційних освітніх технологій, створення умов для розробки програми освіти впродовж життя, участь у міжнародних проєктах та радикальне оновлення взаємозв'язку освіти, науки та виробництва на принципах фундаментальності, інноваційності, інформатизації, комп'ютеризації,

гуманізації та ін. [4, с. 164]. Вирішення глобальних освітніх проблем можливе лише через консолідацію зусиль усього суспільства у багатьох напрямках одночасно, спрямованих на забезпечення належного рівня освіти для розвитку людства й забезпечення цивілізаційного поступу людства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пасніченко А. Е. Забезпечення якості освіти за умов масовизації знань в інформаційну епоху. *Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 26–28 жовтня 2017 р.) Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 16–23.

2. Арделян О. О. Освіта впродовж життя – вимога інформаційного суспільства. *Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 26–28 жовтня 2017 р.) Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 232–234.

3. Лісовий В. А. Професійні вимоги до особистості викладача вищої школи на сучасному етапі. *Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 26–28 жовтня 2017 р.) Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 187–190.

4. Комісарик М. І., Балаєва К. С. Інноваційна спрямованість діяльності викладача вищої школи як необхідна умова підготовки конкурентоспроможного педагога. *Якісна освіта в Україні: тенденції, проблеми, перспективи* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці, 26–28 жовтня 2017 р.) Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2017. С. 161–165.

ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ФІЛОЛОГІЧНОГО НАПРЯМКУ

Людмила Приблуда

Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна

Актуальність розвитку мовленнєвої компетентності здобувачів освіти в умовах інформаційного суспільства є беззаперечною, адже ефективна комунікація є ключовою умовою їхньої успішної самореалізації та професійної діяльності. Сучасні освітні тенденції зосереджують увагу на впровадженні інноваційних технологій, здатних оптимізувати процес формування не лише знань, умінь та навичок, а й комунікативних здібностей студентів як учасників освітнього процесу. У цьому контексті особливого важливого значення набуває дослідження та практичне застосування різноманітних технологій, спрямованих на цілеспрямоване формування мовленнєвої компетентності здобувачів освіти різних рівнів. Вивчення ефективних технологій формування мовленнєвої компетентності сприятиме підвищенню якості освіти та підготовці конкурентоздатних фахівців. О. Кучерук наголошує на тому, що «сьогодення потребує переосмислення напрямів та способів навчання мови з урахуванням нинішніх змін у суспільстві й освіті. На часі розширення системи традиційних методів для забезпечення суспільних потреб в модернізації організації процесів мовної освіти»[1]. М. Стрельбіцька, М. Подолук зауважують, що «запорукою успішної комунікації в будь-якому віці є відповідність використаних мовних засобів певній мовленнєвій ситуації. А для цього важливо формувати у здобувачів освіти навички стилістичної вправності. Найпоширенішими прийомами у цьому випадку будуть письмові роботи, термінологічні практикуми, завдання на вивчення фразеологізмів та редагування тексту, сторітелінг, створення і використання мемів та ін.» [2, с. 103].

М. Стрельбіцька, М. Подолук, ураховуючи основні комунікативні ознаки мовленнєвої культури (правильність, точність, логічність, чистота,

багатство, виразність), рекомендують впроваджувати прийоми в процесі вивчення мовознавчих дисциплін за такими напрямками:

- 1) мовленнєві вправи на збагачення словникового запасу;
- 2) вправи на розвиток навичок мовленнєвого етикету;
- 3) прийоми для опанування логічності і точності мовлення;
- 4) лінгвістичні вправи на засвоєння виразності та чіткості мовлення.

Дослідники зауважують, що реалізувати кожен і з цих напрямів можливо шляхом виконання певних вправ та завдань, які сприятимуть розвитку умінь культури спілкування у здобувачів освіти [2, с. 102-103].

Для збагачення словникового запасу М. Стрельбіцька, М. Подолюк радять застосовувати такі практичні прийоми, як-от: «добір синонімів/антонімів»; «заміна іншомовних слів українськими відповідниками»; кросворди, ребуси, лінгвістичні ігри тощо[2, с. 103].

Слід зауважити, що культура спілкування, її якість буде залежати від психологічної атмосфери. Так, «розвиток культури спілкування в здобувачів освіти багато в чому залежить від успішно створеної позитивної атмосфери для міжособистісної взаємодії. Для цього слід залучати групову роботу, при цьому враховуючи психологічні особливості комунікації» [2, с. 103].

Отже, впровадження в освітній процес мовленнєвих вправ, завдань на розвиток стилістичної вправності та ін., створення сприятливої атмосфери для міжособистісної взаємодії є ключовими чинниками підвищення рівня комунікативних навичок майбутніх фахівців та їхньої успішної самореалізації в інформаційному суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучерук О.А. Методи формування мовленнєвої компетентності (від герменевтичного до психолінгвістичного досвіду). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42976319.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).

2. Стрельбіцька О. О., Подолук С. М. Специфіка формування мовленнєвої культури здобувачів освіти в умовах новітніх реформ. *Академічні студії*. Серія «Педагогіка». 2022. Вип. 2. С. 99-105.

ФІЛОСОФІЯ І СВІТОГЛЯД: ДІАЛОГ МИСЛЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Ігор Пуленко

*ВСП «Полтавський політехнічний фаховий коледж НТУ «ХПІ»,
м. Полтава, України*

Попри загальнотехнічну спрямованість багатьох освітніх програм, саме філософія виявляється тією дисципліною, яка несе у собі «інтелектуальний нерв епохи». Вона дає не лише знання, а вміння думати, сумніватися, шукати істину – а отже, формує світогляд, що є основою життєвих рішень.

Як писав Іммануїл Кант:

«Філософія вчить нас мислити, а не просто повторювати» [3, с. 41]
Формування світогляду студента починається з внутрішніх запитань: Хто я? У чому сенс мого життя? Як мені бути людиною в жорсткому, прагматичному світі?

Український філософ Григорій Сковорода ще у XVIII столітті визначив, що основа щастя – «жити згідно з власною природою» [1, с. 57], а тому завдання філософа і викладача – допомогти людині знайти себе.

Важливо, щоб студенти не просто сприймали готову інформацію, а вчилися мислити про світ, суспільство, себе, вступаючи у діалог з ідеями. Через це в нашому коледжі курс філософії має чітку рефлексивно-діалогічну спрямованість.

Авторська методика викладання у ВСП «ППФК НТУ «ХПІ» включає:

- Дискусійні пари на основі ключових понять: істина, свобода, справедливість, гідність.
- Есе на теми: «Мій життєвий вибір і філософія», «Що для мене є істинне?», «Чи може людина бути вільною під час війни?».
- Інтерпретація філософських афоризмів. Наприклад: «Свобода – це пізнана необхідність» (Гегель) [4, с. 72]; «Хто здобуде світ, а душі своїй шкодить — той себе втрачає» (Євангельський мотив у Сковороди) [1, с. 93].

- Робота з першоджерелами (Г. Сковорода, В. Франко, І. Кант, Д. Чижевський), обговорення філософських біографій.

- Порівняльна філософія – наприклад, порівняння концепції совісті у І. Франка та І. Канта.

У сучасних умовах воєнного стану філософія стала для студентів простором духовної опори. Вона допомагає осмислити не лише трагедію, а й гідність, моральний вибір, відповідальність за життя.

Як зазначала Леся Українка, «Ми мусимо бути сильні – інакше навіщо ми?» [2, с. 201].

Це не просто літературна емоція, а глибоко філософська ідея екзистенційного вибору, яка перегукується з етичними концепціями європейських мислителів.

Курс філософії сьогодні – це також курс внутрішнього спротиву: через діалог, через роздуми, через мовчазну стійкість. Таке осмислення себе і світу актуалізує думку Канта:

«Людина є мета, а не засіб» [3, с. 28], – що є контрапунктом будь-якій дегуманізації.

Філософія в системі фахової передвищої освіти – не лише частина гуманітарного циклу, а ядро духовного розвитку особистості. Студенти, які проходять курс «Основи філософських знань», здобувають:

- здатність до особистісної рефлексії;
- навички аргументованої дискусії;
- почуття гідності, самоповаги, толерантності.

Як писав Дмитро Чижевський: «Філософія є спроба збудувати світ не на силі, а на правді» [5, с. 63].

Це і є головне завдання філософії в сучасному українському освітньому просторі – навчити будувати світ на правді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сковорода Г. Повне зібрання творів у двох томах. Т. 1. Харків: Фоліо, 2006. 348 с.

2. Українка Л. Листи: У 2 т. К.: Наукова думка, 2004. Т. 2. 528 с.
3. Кант І. Основи метафізики моралі. Львів: Літопис, 1999. 160 с.
4. Гегель Г.В.Ф. Феноменологія духу. К.: Основи, 2001. 432 с.
5. Чижевський Д. Нариси з історії філософії України. К.: Либідь, 1992. 271 с.
6. Франко І. Філософські праці. Львів: Світ, 2006. 312 с.

РОЛЬ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ВЗАЄМОДІЇ З ВЕЛИКИМИ МОВНИМИ МОДЕЛЯМИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ

Олександр Ройко

*Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж
Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна*

Інтенсивний розвиток технологій штучного інтелекту, зокрема великих мовних моделей (ВММ) [1], принципово змінює характер комунікативних практик у сучасному суспільстві. Здатність ефективно взаємодіяти з такими системами стає важливою складовою професійної компетентності фахівців різних галузей. В умовах, коли технології генеративного штучного інтелекту активно інтегруються в робочі процеси, мовна компетенція набуває нових вимірів і потребує переосмислення в контексті підготовки сучасних фахівців. Метою дослідження є визначення ролі мовної компетенції у взаємодії з великими мовними моделями та обґрунтування перспективних напрямів вдосконалення мовної підготовки здобувачів вищої освіти.

Традиційно мовна компетенція розуміється як сукупність знань про мову та мовленнєвих навичок, що забезпечують ефективну комунікацію. Однак взаємодія з великими мовними моделями вимагає специфічних компонентів мовної компетенції, які раніше не розглядалися як пріоритетні. По-перше, це прецизійність формулювань. Взаємодія з ВММ потребує чіткого, однозначного формулювання запитів, інструкцій та команд. Неточності у формулюваннях можуть призводити до генерації некоректного контенту, що не відповідає

очікуванням користувача. По-друге, це структурне мислення. Ефективна комунікація з ВММ передбачає здатність формувати запити з чіткою логічною структурою, декомпозицією складних завдань на простіші компоненти, що уможлиблює поетапне досягнення бажаного результату. По-третє, це метакогнітивні навички. Взаємодія з ВММ вимагає критичного осмислення та оцінки генерованого контенту, здатності виявляти помилки, неточності та маніпуляції, а також коригувати процес взаємодії на основі отриманих результатів.

Важливим викликом є подолання фундаментального протиріччя: з одного боку, ВММ здатні генерувати тексти природною мовою, що створює ілюзію людської комунікації, з іншого – ці системи функціонують на основі статистичних закономірностей і не володіють справжнім розумінням змісту. Це вимагає від користувачів особливої мовної компетенції, що враховує як комунікативні, так і технічні аспекти взаємодії.

Аналіз особливостей взаємодії з ВММ дозволяє окреслити такі перспективні напрями вдосконалення мовної підготовки фахівців:

1. Розвиток промптової грамотності (від англ. "prompt" – запит). Промпт-інженерія стає окремою галуззю знань, що вимагає специфічних навичок формулювання запитів до ВММ. Включення елементів промптової грамотності до курсів з мовної підготовки дозволить студентам опанувати принципи ефективної взаємодії з ВММ.

2. Інтеграція практик критичного аналізу генерованого контенту. Здобувачі освіти мають навчитися критично оцінювати тексти, створені ВММ, виявляти в них фактичні помилки, логічні протиріччя, упередження та маніпуляції. Це особливо важливо в умовах, коли генеративні технології використовуються як інструменти пошуку інформації та створення контенту.

3. Формування етичної компетентності в контексті взаємодії з ВММ. Важливим аспектом є розвиток розуміння етичних норм та обмежень у використанні ВММ, зокрема щодо питань авторського права, приватності, запобігання дезінформації та маніпуляціям.

4. Вивчення мовних особливостей різних ВММ. Різні моделі мають специфічні особливості, переваги та обмеження. Розуміння цих відмінностей дозволяє обирати оптимальні інструменти для конкретних завдань та ефективно використовувати їхній потенціал.

На основі проведеного аналізу можна запропонувати такі практичні рекомендації щодо інтеграції ВММ у мовну підготовку фахівців:

1. Розробка спеціалізованих модулів з основ взаємодії з ВММ у межах курсів з української та іноземних мов.

2. Впровадження практичних завдань, що передбачають використання ВММ для вирішення професійно-орієнтованих завдань з подальшою рефлексією та аналізом.

3. Створення міждисциплінарних проєктів, що поєднують мовну підготовку з вивченням основ штучного інтелекту та програмування.

4. Розробка критеріїв оцінювання мовної компетенції, що враховують здатність ефективно взаємодіяти з ВММ.

5. Підготовка викладачів мовних дисциплін до використання ВММ у освітньому процесі та формування відповідних компетенцій у студентів.

Особливої актуальності набуває проблема мовної компетенції для носіїв української мови як такої, що належить до категорії низькоресурсних у контексті розвитку ШІ. Як зазначають дослідники, українська мова, маючи багату лінгвістичну спадщину та складний синтаксис, залишається серед мов з обмеженими ресурсами у спільноті обробки природної мови, що ускладнює використання ВММ для вирішення завдань мовної взаємодії [2]. Однак останні роботи, спрямовані на адаптацію великих мовних моделей для української мови, демонструють значний прогрес у цьому напрямі [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Brown T. et al. Language Models are Few-Shot Learners. Advances in Neural Information Processing Systems. 2020. Vol. 33. P. 1877–1901. URL: <https://proceedings.neurips.cc/paper/2020/file/1457c0d6bfcb4967418bfb8ac142f64a-Paper.pdf>.

2. Contextual Embeddings for Ukrainian: A Large Language Model Approach to Word Sense Disambiguation / Y. Laba et al. Proceedings of the Second Ukrainian Natural Language Processing Workshop (UNLP) / ed. by M. Romanyshyn. Dubrovnik, Croatia, 2023. P. 11–19. URL: <https://doi.org/10.18653/v1/2023.unlp-1.2>.

МЕТОДИЧНІ СТРАТЕГІЇ ІНТЕГРАЦІЇ ГУМАНІТАРНИХ І ФАХОВИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ У ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ ЗДОБУВАЧІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Ольга Ройко

Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна

У сучасних умовах підготовка фахівців харчової галузі потребує не лише ґрунтовної професійної підготовки, а й сформованого гуманітарного світогляду, який дозволяє осмислювати професійну діяльність у ширшому соціокультурному контексті[1].

Інтеграція гуманітарних та фахових освітніх компонентів є важливою умовою формування у здобувачів освіти системного мислення, екологічної свідомості, ціннісних орієнтацій та здатності до професійного діалогу[2]. Такий підхід сприяє не лише розширенню кругозору здобувачів освіти, а й підвищенню рівня їхньої мотивації, розвитку критичного мислення та вмінню аналізувати технологічні процеси в історичному, культурному та етичному контекстах[1, 3]. Гармонійне поєднання технічних знань із гуманітарним баченням професії створює умови для підготовки фахівця нового покоління – свідомого, інноваційно налаштованого, готового до міждисциплінарної взаємодії та вирішення комплексних завдань у сфері харчових технологій[2,3].

Як засвідчив практичний досвід, ефективними методами інтеграції є впровадження в освітній процес вибіркового освітніх компонентів, що органічно поєднують гуманітарну складову з фаховою підготовкою. Зокрема, йдеться про такі дисципліни, як «Історія харчових виробництв», «Українська кулінарна

етнологія», «Регіональні кулінарні традиції України», «Кулінарна культура народів світу», «Професійний етикет та культура в ресторанному бізнесі», «Професійний розвиток та ефективна комунікація», «Менеджмент комунікацій у професійній діяльності технолога», «Комунікативна культура» тощо. Запровадження таких курсів сприяє формуванню міждисциплінарного мислення, поглибленому розумінню фахових знань у культурно-історичному контексті, розвитку ціннісних орієнтацій і професійної культури майбутніх фахівців.

Як показав досвід, в даному контексті доцільним є застосування проблемно-орієнтованого навчання, яке включає опанування нових знань та розвиток навичок, працюючи над реальними або змодельованими проблемами. Такий підхід формує не лише академічні знання, а й практичні компетентності, критичне мислення, вміння працювати в команді та приймати рішення, ефективно використовується при вивченні освітніх компонентів «Професійний етикет та культура в ресторанному бізнесі», «Професійний розвиток та ефективна комунікація».

Свою ефективність показала практика проведення бінарних та тріадичних занять, у межах яких здобувачі освіти одночасно опановують історичні відомості, виконують лабораторні й практичні завдання, пов'язані з технологіями приготування страв чи аналізом виробничих процесів. Такий формат забезпечує цілісне сприйняття навчального матеріалу, активізує пізнавальну діяльність, розвиває аналітичне мислення та сприяє формуванню стійких міждисциплінарних зв'язків між гуманітарними й фаховими знаннями.

Впровадження в освітній процес тематичних досліджень з розвитку національних харчових традицій крізь призму технологічних інновацій, а також аналітичні завдання, що дозволяють оцінити історичні трансформації харчової культури в контексті технічного прогресу, дають можливість не лише поглибити знання здобувачів про кулінарну спадщину, а й сформувати у них здатність критично осмислювати вплив технологій на традиційні практики. Такий підхід сприяє розвитку системного мислення, поєднанню гуманітарного

й технічного знання, вихованню поваги до культурного надбання, а також усвідомленню ролі інновацій у збереженні й адаптації національної кухні до сучасних умов.

Використання цифрових інструментів у навчальному процесі створює можливість інтегрувати історичний, культурний і технічний контексти в єдине освітнє середовище, що сприяє формуванню цілісного бачення професійної діяльності. Цифрові платформи, інтерактивні мапи, віртуальні музеї, освітні відео, симуляції виробничих процесів та доповнена реальність дозволяють не лише візуалізувати навчальний матеріал, а й залучити здобувачів до активної, дослідницької та творчої діяльності. Такий підхід підвищує мотивацію до навчання, розвиває міждисциплінарне мислення й навички роботи з інформаційними технологіями, що є невід'ємною частиною сучасної підготовки фахівців харчової галузі.

Отже, інтеграція гуманітарних і фахових освітніх компонентів у підготовку здобувачів освіти зі спеціальності «Харчові технології» є важливою умовою формування цілісної професійної ідентичності майбутніх фахівців. Застосування міждисциплінарних підходів, таких як проблемно-орієнтоване навчання, бінарні заняття, тематичні дослідження та цифрові освітні інструменти, забезпечує глибше засвоєння знань, розвиток критичного мислення, аналітичних і комунікативних навичок. Такий освітній підхід готує конкурентоспроможних, соціально відповідальних фахівців, здатних діяти в умовах сучасних викликів і зберігати національні кулінарні традиції, адаптуючи їх до технологічного прогресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артеменко, Л. П. Інтеграція змісту гуманітарної та фахової підготовки як чинник розвитку професійної культури студентів / Л. П. Артеменко // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2020. № 3. С. 42–48.

2. Шевченко, І. В. Формування міждисциплінарної компетентності майбутніх технологів харчової промисловості / І. В. Шевченко // Науковий

вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2021. № 5(78). С. 56–61.

3. Ярошенко, О. Г. Освітні практики міждисциплінарної взаємодії у закладах вищої освіти / О. Г. Ярошенко // Вища школа. 2022. № 2. С. 18–23.

ГУМАНІТАРНИЙ АСПЕКТ У ВИКЛАДАННІ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ»: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ І ПРАКТИЧНІ ОРІЄНТИРИ

Леся Стешенко, Ірина Савченко

Волинський фаховий коледж НУХТ, м. Луцьк, Україна

Сучасне українське суспільство переживає глибокі трансформації, зумовлені як внутрішніми реформами, так і зовнішніми викликами, зокрема повномасштабною війною. В таких умовах особливого значення набуває підготовка людиноцентричних фахівців, здатних мислити не лише в категоріях ефективності, а й моральної відповідальності, соціальної справедливості та емпатії. Саме тому гуманітаризація освітнього процесу, зокрема у викладанні освітнього компоненту «Основи менеджменту», є не просто доцільною, але й необхідною

Гуманітарний підхід в управлінській підготовці дозволяє формувати критичне мислення, емпатію, навички міжособистісної комунікації та морального вибору [1]. Менеджмент як діяльність, що має справу з людьми, вимагає здатності розуміти індивідуальні та колективні мотивації, враховувати соціальні й культурні особливості працівників, застосовувати принципи соціальної відповідальності [2].

Ключовими гуманітарними компонентами освітнього компоненту виступають:

- етична складова – вивчення моделей морального вибору, відповідальності, принципів справедливості в управлінні;

- психологічна складова – розвиток навичок емоційного інтелекту, комунікації, управління конфліктами;

- соціальна складова – формування усвідомлення ролі менеджера як агента суспільних змін [3].

Викладання гуманітарного змісту в курсі «Основи менеджменту» передбачає активне залучення здобувачів освіти до моделювання управлінських ситуацій, де мораль, етика та людяність – основні чинники прийняття рішень.

Особливо ефективними в цьому контексті є практичні заняття, що моделюють етичні дилеми або кризові управлінські ситуації. Вони дозволяють розвивати у здобувачів освіти здатність до моральної рефлексії та конструктивного діалогу [4]. Крім того, запровадження проєктної діяльності з акцентом на суспільно значущі теми (волонтерство, допомога ВПО тощо) формує у студентів відчуття залученості та відповідальності перед громадою.

Приклади практичних занять з освітнього компоненту «Основи менеджменту» з гуманітарним акцентом:

1. Рольові ігри «Етична дилема». Мета: навчити приймати управлінські рішення в умовах етичного вибору. Приклад ситуації: Компанія скорочує штат. Кого звільнити: самотнього батька з трьома дітьми чи молодого спеціаліста з меншими показниками ефективності? Вирішення таких ситуацій розвиває навички моральної аргументації [4].

2. Симуляційні вправи «Менеджер в умовах кризи». Здобувачі отримують кейс: уявна організація в умовах війни або надзвичайної ситуації має завдання: розробити гуманну стратегію підтримки персоналу, зберігаючи ефективність. Моделювання реальних гуманітарних викликів сприяє формуванню лідерських навичок.

4. Моделювання конфліктної ситуації в команді. Здобувачі в групах розігрують конфлікт (наприклад, через нерівний розподіл обов'язків) і пробують вирішити його з позицій різних стилів менеджменту. Такі завдання сприяють формуванню навиків толерантності, саморефлексії.

5. Соціальний проєкт «Маленький менеджер — велике серце». Ідея: розробка міні-проєкту соціального підприємництва в сфері гостинності або

волонтерської ініціативи.Результат: практика менеджменту через суспільну користь.

6. Осмислення соціального досвіду. Запровадження практик, типу «живеспілкування», через запрошення волонтерів, HR-менеджерів або ветеранів дозволяє студентам познайомитися з реальними гуманітарними викликами на практиці.

Такі заняття забезпечують інтеграцію теоретичних знань із ціннісними орієнтирами та сприяють формуванню професійної ідентичності менеджера як гуманіста та лідера змін .

Отже, інтеграція гуманітарних аспектів у викладання освітнього компоненту «Основи менеджменту» сприяє формуванню компетентних, морально зрілих і соціально відповідальних фахівців. Це відповідає сучасному запиту суспільства на нову генерацію лідерів, здатних діяти не лише раціонально, а й з позицій людяності. Такий підхід підвищує якість освіти та відкриває нові горизонти для підготовки фахівців у післявоєнній Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленький М. С. Основи менеджменту : навч. посіб. / М. С. Беленький. К. : Центр учбової літератури, 2021. 312 с.
2. Савченко О. Я. Гуманізація змісту освіти як основа формування компетентного фахівця / О. Я. Савченко // Педагогічна думка. 2019. № 1 (65). С. 27–31.
3. Долішній М. І. Менеджмент: теорія і практика гуманізації управлінської діяльності / М. І. Долішній, В. М. Чеботарьов. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 284 с.
4. Бех І. Д. Особистісно орієнтована освіта: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. К. : Логос, 2016. 256 с.

ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НА ТЛІ ВІЙНИ

Лариса Саракун

Національний університет харчових технологій, Київ, Україна

Війна в Україні стала не лише гуманітарною катастрофою, а й надсерйозним випробуванням для ментального здоров'я населення. Вона призвела до численних психологічних та емоційних травм. Мешканці країни зазнають психологічної шкоди через безпосередній вплив насильства та руйнувань, загрозу смерті чи серйозних поранень себе чи своїх рідних, втрату житла, вимушене переселення та розлуку з сім'єю та друзями. Додаткове навантаження справляють «щоденні стресори»: соціальні та матеріальні умови, що викликані або посилені збройними діями. Дослідження свідчать, що стресори, пов'язані з війною, спричиняють підвищення рівня психологічного стресу серед цивільного населення України.

Психоемоційний стан українців нині характеризується збільшенням випадків тривожних та депресивних розладів, а також проявів посттравматичного стресового синдрому (ПТСР), паніки та багатьох інших психосоматичних розладів.

Невизначеність і непередбачуваність створюють ще більш напружене середовище, що може збільшити кількість психогенних розладів. Практично кожна п'ята людина (22,1%) страждає від депресії, тривоги, ПТСР, біполярного афективного розладу чи шизофренії. Ці розлади є помірними або тяжкими майже в кожного десятого (9,1%) [1]. Люди переживають весь спектр почуттів: від паніки, страху, тривоги і смутку до ейфорії, збудження, радості, полегшення та наснаги. Панічні атаки, тривога, думки про смерть, втрату – це реакція багатьох людей на трагічну ситуацію в країні.

Результати соціологічного дослідження проведеного серед 1200 респондентів віком від 18 років у період з 9 до 15 лютого 2025 методом онлайн-опитування за інтерактивною структурованою анкетой на тему «Емоційно-психологічний стан українців» Українським інститутом майбутнього у

співпраці з «Нью імідж маркетинг груп» свідчать, що загальний середній показник самооцінки фізичного стану (за шкалою від 1 до 5) за останній місяць для усіх респондентів становить 3,35 бали, з них: оцінку в 1 бал надали 3% респондентів, 2 бали – 10%, 3 бали – 45%, 4 бали – 34%, 5 балів – 8%. Загальний середній показник оцінки психоемоційного стану становить 2,94 бали. Так, 1 бал надали 7% респондентів, 2 бали – 22%, 3 бали – 45%, 4 бали – 21%, 5 балів – 5%. У 2% респондентів емоційно-психологічний стан покращився порівняно з попереднім місяцем, у 11% – дещо покращився, 46% – не змінився, 33% – дещо погіршився, 8% – суттєво погіршився. Відчувають почуття млявості чи втоми 39% опитуваних, швидку стомлюваність – також 39%, стурбований чи уривчастий сон – 36%, почуття тривоги чи страху – 35%, поганий настрій, надмірне занепокоєння з будь-яких причин, почуття напруженості або нездатність розслабитися, надмірно раннє пробудження – 31%, швидку дратівливість чи гнів та труднощі із засипанням – 30% [2].

Під час дослідження відмічено, що найкращим чином описують настрої респондентів протягом останнього місяця такі три емоційні прояви: «тривога» (57%), «очікування покращень» (46%), «надія» (41%). Окрім цього, 61% учасників зазначили, що коли вони думають про майбутнє, то у них виникає емоція «очікування покращень», 59% – емоція «надія», 44% – емоція «тривога». Іноді серед емоцій щодо майбутнього учасники зазначали «апатію» (6%), роздратування (6%), гнів (4%) та агресію (3%) [2].

Звичайно, травматичний досвід українців особливий. Ми маємо тривалу війну на території своєї країни. 67% українців визнають найбільшою проблемою сьогодення – психологічне здоров'я, яке на 2-му місці після зниження доходів. Тож в умовах війни важливо зосередити увагу людини на підтримці власної психіки та збереженні фізичного, психологічного здоров'я. «До критеріїв психічного здоров'я належать усвідомлення та почуття постійності свого «Я», почуття сталості переживань в однотипних ситуаціях, критичність до себе та результатів своєї діяльності, відповідність психічних реакцій силі й частоті середовищних впливів, здатність керувати своєю

поведінкою відповідно до загальноприйнятих норм, планувати свою діяльність, змінювати поведінку залежно від ситуації. Важливо пам'ятати, що психічне здоров'я не тотожне відсутності психічних розладів» [1].

З огляду на зазначене можна сформулювати рекомендації підтримки та збереження емоційного балансу. Досягненню внутрішнього спокою допомагають психологічні засоби, афірмації, візуалізація, йога та медитації. До внутрішнього балансу наближають навіть прості поради: бути активним (рух допомагає відчувати легкість і надає енергії); вміти пробачати. Необхідно забувати несприятливі ситуації, відпускати минуле; займатися домашніми справами; вчитися віддавати. Допомагаючи іншим ми стаємо більш гармонійними. Читання розширює світогляд і дарує емоції, що сприяють покращенню саногенного стану. Приділяти час собі. Дозволяти собі побути наодинці – це допоможе зрозуміти себе. Змінювати потрібно себе, а не оточуючих. Не шукати ідеалів. Набуття гармонії не означає, що потрібно стати ідеальною людиною. Слід робити життя простим, любити все, що оточує. Не брати забагато обов'язків і не займатися марною діяльністю. Можна складати графік і щоденно виконувати кілька важливих завдань, не дозволяти дрібним проблемам додавати турбот у повсякденне життя; не поспішати, залишати час для внутрішньої гармонії. Поспіх блокує розум та нові можливості. Потрібно розвиватися, вчитися любити себе та зовнішній світ, жити активно та розширювати світогляд.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ментальне здоров'я в Україні під час війни та після: системний підхід до прогнозу непередбачуваних змін. URL: <https://health-ua.com/neurology/porusennia-snu/79120-mentalne-zdorovia-v-ukrayini-pid-cas-viini-ta-pislia-sistemnii-pidxid-do-prognozu-neperedbacuvanix-zmin>
2. Переважають три емоції: як війна впливає на українців. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3674117-perevazaut-tri-emocii-ak-vijna-vplivae-na-ukrainsiv.htm>

ГАСТРОНОМІЧНА СПАДЩИНА РОДИНИ КОСАЧІВ ЯК РЕСУРС ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У СФЕРІ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Тетяна Семенюк

*Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж
Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна*

У сучасній системі фахової освіти дедалі більшого значення набуває формування фахових компетентностей здобувачів освіти не лише через засвоєння нормативного змісту навчальних програм, а й через міждисциплінарні проекти, інтегровані дослідження та культурологічні студії. Особливо ефективним напрямом у цьому контексті є вивчення гастрономічної спадщини видатних постатей української культури та історії, що дозволяє формувати професійні, дослідницькі та креативні компетентності. Яскравим прикладом є дослідження кулінарної культури родини Косачів – інтелектуальної еліти України, в якій формувалася поетеса, перекладачка, фольклористка та громадська діячка – Леся Українка.

Метою роботи є обґрунтування педагогічної доцільності застосування культурно-історичного підходу до формування фахових компетентностей майбутніх фахівців харчових технологій шляхом дослідження гастрономічної спадщини родини Косачів.

У процесі дослідження було проаналізовано спогади, листи, літературні джерела, що містять згадки про гастрономічні вподобання родини. Виявлено, що кулінарна традиція Косачів поєднувала українські селянські страви (борщі, каші, випічку з локальних продуктів) з вишуканими європейськими десертами, зокрема англійським пирогом, домашнім морозивом, фруктовими пастилами тощо. Улюбленим десертом Лесі Українки було морозиво з ожини, яке готували вдома з використанням льоду з погреба. Часто на столі були англійські пироги з сухофруктами та прянощами, що демонструє гастрономічну відкритість родини до європейських впливів.

У педагогічній практиці дослідження спадщини Косачів стало основою для таких освітніх активностей:

- робота з історичними кулінарними джерелами та розробка презентацій;
- реконструкція старовинних рецептів у сучасному технологічному форматі з урахуванням вимог харчової безпеки;
- розробка та виготовлення сучасних страв із локальної сировини на основі традиційних рецептур;
- інтеграція принципів сталого розвитку та безвідходного виробництва (використання ягід, локальних овочів, переробка відходів гарбуза тощо).

Завдяки такій формі навчання студенти не лише удосконалюють технологічні навички, а й формують дослідницьку компетентність, навички командної роботи, критичного мислення, дізнаються більше про українську гастрономічну ідентичність.

Дослідження гастрономічної спадщини родини Косачів є прикладом ефективної міждисциплінарної освітньої практики, що дозволяє гармонійно поєднувати професійне навчання з культурологічною складовою. Такі підходи сприяють розвитку у здобувачів освіти національної свідомості, поваги до традицій, а також формуванню інноваційного мислення у сфері харчових технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Косач-Кривинюк О. Леся Українка: Хронологія життя і творчості. – Нью-Йорк: Українська вільна академія наук у США, 1970.
2. Українська кухня: традиції та сучасність / За ред. О.М. Артеменка. Київ: Либідь, 2020.
3. Зборовська О. Літературна гастрономія: українська кухня в житті та текстах класиків. Київ: Темпора, 2021.
4. Пономаренко Л. Гастрономічна спадщина як чинник формування національної ідентичності // Культура і сучасність. 2022.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРО ЗАХИСНИКІВ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ НУБІП УКРАЇНИ

Оксана Силка

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

м. Київ, Україна

В Указі Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30.09.2019 р. зафіксовано, що його поява спрямована на «забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня і якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина». Шляхи досягнення визначених 17 цілей сталого розвитку України як орієнтирів «для розроблення проєктів прогностичних і програмних документів, проєктів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів» в сучасних умовах російсько-української війни потребують значних змін. Стратегія сталого розвитку спрямована на досягнення економічної, соціальної та екологічної сталості. Вона визначає довгострокові цілі і завдання для забезпечення збалансованого розвитку країни, з урахуванням поточних проблем, не зашкоджуючи майбутнім поколінням. Водночас, російсько-українська війна кардинальним чином вплинула на усі три площини – економіку, соціальну та екологічну сфери. І цей вплив визначається як вкрай негативний. Нас цікавить соціальний аспект означених проблем, а саме вшанування пам'яті українських воїнів, які загинули, захищаючи територіальну цілісність України. Розглядаємо практику вшанування військових як складову вектору гордості, який передбачений у Стратегії сталого розвитку, і включає в себе у т.ч. забезпечення гордості за власну державу, її історію.

У сучасній українській історіографії набувають актуальності дослідження, у яких наголошується на необхідності кореляції змісту та термінів реалізації в Україні Стратегії сталого розвитку 2030 року у зв'язку з російської-

українською війною й, особливо, з її активною фазою військових дій. Звертаємо увагу на публікації, у яких актуалізується питання наслідків людських втрат (померлі, поранені, депортовані, біженці, демографічні втрати) на подальший розвиток України та реалізацію практик реалізації програми політики України щодо загиблих воїнів у російсько-українській війні. Мета дослідження – актуалізація проблематики втрат людського потенціалу як основного творця та споживача результатів досягнення стратегії сталого розвитку України внаслідок російсько-української війни й окреслення основних напрямів політики пам'яті щодо вшанування загиблих воїнів на прикладі практичного досвіду Національного університету біоресурсів та природокористування України.

Сучасна російсько-українська війна перешкоджає і віддаляє на невизначений термін досягнення напрямів стратегії сталого розвитку України щодо усіх 17 цілей. Зокрема, військові дії спричинили низку проблем у таких напрямках, як: забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку сільського господарства; забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю населення України; можливості отримати послуги освіти; гарантування безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст та інших населених пунктів; збереження раціонального використання морів і морських ресурсів; захист та відновлення екосистем суші та інші. Але, зокрема, загроза щодо можливостей реалізації стратегії сталого розвитку України 169 полягає у втраті людського потенціалу. Під терміном «втрата людського потенціалу» ми, найперше, розуміємо: загиблих, тих, що пропали безвісти, полонених та поранених воїнів України; загиблих, тих, що пропали безвісти та поранених цивільних осіб; громадян України – біженців до інших країн; громадян України – внутрішніх переселенців; громадян України, які тимчасово перебувають під окупацією та демографічні втрати (передчасно померлі, ненароджені). Водночас усі громадяни України, які стали свідками війни, відчували і відчують на собі негативні наслідки у різних життєвих сферах – збереження життя, фізичного і ментального здоров'я, звичного функціонування родини, збереження і функціонування соціальної структури тощо.

Політика пам'яті в Україні і, зокрема, в НУБіП України щодо загиблих воїнів у сучасній російсько-українській війні ґрунтується на здійсненні комплексу заходів з увічнення їхньої пам'яті. В університеті проводяться комемораційні практики, які включають у себе у т.ч. щоденні традиції (хвилина мовчання), ритуали та дії (відзначення загальнодержавних заходів пам'яті, проведення виховних заходів національно-патріотичної направленості) які спрямовані на вшанування пам'яті загиблих (померлих) та створення спільної пам'яті про події. Меморіалізація – це важливий комплекс заходів в університеті стосовно вшанування загиблих військових через створення та підтримання у належному стані місць пам'яті. Меморіальна політика НУБіП України щодо загиблих (померлих) військовослужбовців спрямована на об'єднання університетської спільноти навколо постатей героїв – викладачів, студентів та випускників НУБіП України. Так, на сайті НУБіП України створений окремий розділ «Пам'яті захисників України», матеріал якого містить інформацію про захисників, які віддали своє життя, відстоюючи територіальну цілісність України з 2014 року. У НУБіП України унормоване встановлення інформаційних матеріалів на честь загиблих воїнів України на кожному ННІ та факультеті. Університет має місце пам'яті та меморіальний об'єкт вшанування наших захисників у публічному просторі.

Політика пам'яті в НУБіП України щодо загиблих (померлих) воїнів у сучасній російсько-українській війні включає в себе: збирання інформації, створення та наповнення баз даних щодо свідчень очевидців сучасної російсько-української війни; створення мартирологів, книг пам'яті та інших баз даних щодо осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України; спорудження пам'ятників та пам'ятних знаків; виготовлення друкованої продукції, кіно- та відеопроодукції, сценічного та іншого художнього втіленню образів боротьби за державну незалежність; формування музейних та бібліотечних фондів, підготовка музейних експозицій та навчальних програм тощо.

ЗАНЯТТЯ – ПЛЕНЕРИ ЯК ІННОВАЦІЙНА ФОРМА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ (ПОДОРОЖ «ЛУЦЬКИМ КОЛЕГІУМОМ»)

Наталія Сірук

Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій», м. Луцьк, Україна

У сучасний період розвитку освіти в Україні відбувається зміна пріоритетів у професійній підготовці висококваліфікованих фахівців. Новації сучасної педагогічної освіти мають базуватися на активному залученні до навчально-виховного процесу технологій і методів навчання, що можуть значно підвищити ефективність засвоєння здобувачами освіти знань і вмінь з фахових дисциплін, пробудити їх інтерес до творчих пошуків, посприяти набуттю професійного досвіду майбутнього спеціаліста. Ці процеси вимагають пошуку нових форм та методів навчання, одним із таких методів є проведення навчальних занять «просто неба» (плерні заняття). На таких заняттях студенти можуть пізнати не тільки те, про що вчать, але й доторкнутися до артефактів, побачити архітектуру, спробувати різні шляхи вирішення поставленої проблеми [2].

Така методика проведення занять застосовується і у Волинському фаховому коледжі НУХТ, зокрема на відділеннях туризму та готельно-ресторанної справи і харчових технологій. Викладачі разом з студентами спеціальності «Туризм» та «Готельно-ресторанна справа», в рамках вивчення освітнього компонента «Історія та культура України», «Історія Луцького колегіуму» вдало поєднують теорію з практикою, проводячи заняття на території Окольного Замку давнього міста Лучеська. Визнано, що плер сприяє кращому формуванню фахових компетентностей здобувачів освіти, а викладачу – добирати ефективні методи і форми навчання, вирішення позитивної комунікації, встановлення атмосфери довіри між здобувачами та викладачами [3].

Сьогодні Відокремлений структурний підрозділ «Волинський фаховий коледж Національного університету харчових технологій» є наступником

Луцького колегіуму, який ввібрав у себе найкращі традиції освіти й виховання 400-літньої історії закладу. Тому головним об'єктом уваги є саме ця архітектурна пам'ятка міста. У 1604-1606 рр. єпископ Мартин Шишковський виступив ініціатором та фундатором заснування спочатку місійної школи, яка у 1608 перетворилася у вищий навчальний заклад – Луцький колегіум. Колегіум був одним із перших вищих навчальних закладів середньовічної Європи. Тут вивчали латинську, грецьку, польську і церковнослов'янську мови, риторику, поетику, граматику, філософію, богослов'я, історію, природничі науки. Значну увагу приділяли музиці, хоровому співу, розвитку салонних манер, різних зовнішніх ознак освіченості, вмінню виголошувати промови. Окремої уваги заслуговує бібліотека, яка була відома своїм достатньо великим фондом (на сьогодні, це 27 аудиторія коледжу). Приміщення бібліотеки вирізнялося настінними розписами й спеціальними, прикрашеними розкішною різьбою шафами для книг. Луцький колегіум славився театральними виставами, які часто влаштовували як студенти своїми силами, так і заїжджі артисти. У закладі навчалися відомі діячі: Бартоломій Навроцький – письменник, теоретик мови, Андреас Гашель – видатний проповідник, вчитель Богдана Хмельницького і посередник в польсько-козацьких переговорах, Адам Станіслав Нарушевич – польський поет та історик [3]

Здобувачі освіти на власні очі можуть побачити те, що вивчають, а також пізнають зв'язок між теоретичним матеріалом та наочністю, власним досвідом, оскільки можуть пройтися територією Окольного замку, доторкнутися до стін, які будувалися в XVI-XVII ст., побачити архітектуру пізнього середньовіччя, оглянути Вежу Чарторийських та залишки стін Нижнього Замку. Вагомість таких занять полягає у візуалізації, специфічними властивостями якої є історична причетність: саме пам'ятка, її оригінальна поверхня, архітектурні дані, здатні засвідчити факт історичної події, закарбувати її «сліди», відбити естетичні смаки, що домінували в суспільстві на різних етапах його розвитку. Візуальне пізнання супроводжується також абстрактним осмисленням історичної інформації, огляд пам'яток та їх сприйняття здатні зіставляти

побачене з наявними знаннями, розвивати розуміння минулого і проводити аналогії із сучасністю. Однією з найважливіших властивостей пам'яток є здатність своїми формами та закладеною в них інформацією впливати на світогляд людини, змінюючи тим самим її поведінку. А це, відповідно, впливає на формування поглядів, світогляду, соціальну поведінку студентів.

Волинська земля з давніх-давен славиться своєю щирою шанобливістю та гостинністю, традиції якої успадкувалися від предків, коріння яких сягає в середньовічний Лучеськ. Волинські кулінарні традиції створювались протягом багатьох віків, тому певною мірою відбивають не тільки історичний розвиток українського народу, а і його звичаї, традиції та культуру. Здобувачі освіти спеціальності «харчові технології» коледжу сьогодні популяризують волинську кухню, адже є продовжувачами традицій Луцького колегіуму та мають прекрасні локації для презентацій автентичних страв середньовічної історії Волині, відновлюють звичаї та традиції знатних родів, зокрема Чарторийських.

Тому, практика проведення таких форм занять, як пленери, сприяє розвитку мислення, освітній процес у нестандартних умовах допомагає здобувачам освіти подолати негативні емоції, змінює рамки умовностей і допомагає краще засвоїти матеріал, що є особливо важливим для майбутніх фахівців сфери обслуговування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сірук Н.М., Стешенко Л.І., Батейко Д.С. Подорож Луцьким колегіумом від минулого до сьогодення. Історичний альманах. Луцьк, 2022. 78 с.
2. Черній Л. Я. Пленер як важлива складова роботи над пейзажем з натури на заняттях із образотворчого мистецтва / Л. Я. Черній // Педагогічний пошук. 2018. № 2. С. 57–60.
3. <https://vcolnuft.volyn.ua/zanyattya-plenery-yak-innovatsijna-forma-osvitnogo-protsesu-podorozh-lutskym-kolegiumom/>

НАВЧАЛЬНА ЛАБОРАТОРІЯ «МУЗЕЙ ЖЕРТВ ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ» ВОЛИНСЬКОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ НУХТ ЯК ПЛАТФОРМА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Леся Стешенко, Ірина Савченко

Волинський фаховий коледж НУХТ, м. Луцьк, Україна

Навчальна лабораторія «Кімната-музей жертв тоталітарних режимів» Волинського фахового коледжу НУХТ стала не лише місцем збереження пам'яті про трагічні сторінки української історії, а й дієвою освітньо-виховною платформою для здобувачів освіти, особливо для студентів освітньо-професійної програми «Туризм». Вона поєднує формування спеціальних компетентностей у галузі екскурсійної та музейної справи з вихованням національної свідомості та патріотизму. Завдяки регіональному компоненту програми, музейна діяльність студентів органічно вписується в освітні компоненти «Історія та культура України», «Музеєзнавство» та «Екскурсознавство».

Під час навчального процесу здобувачі практикують навички організації виставкової роботи, підготовки екскурсій та презентацій. Так, у музеї відкрилася виставка, присвячена злочинам Росії в часи Голодомору, нацистським звірствам у роки Другої світової війни та сучасним злочинам російсько-української війни. Ця експозиція стала важливим прикладом застосування сучасних методів візуалізації історичних фактів і формування історичної свідомості. Усі артефакти та документи формують цілісну наративну структуру про сплановані акти геноциду проти українців, спрямовану на утвердження національної пам'яті [2].

У рамках відзначення пам'ятних дат і історичних подій студенти долучаються до заходів, що мають глибоке просвітницьке та виховне значення. Одним із прикладів стала зустріч до Дня пам'яті та перемоги над нацизмом, присвячена ролі українців у Другій світовій війні. Вона супроводжувалася обговоренням історичних паралелей між минулим і сучасністю, участю очевидців подій, переглядом кінохроніки та лекціями викладачів. Особливо

важливим моментом стало розуміння трансформації поняття перемоги як вшанування жертви і гідності, а не політичної демонстрації.

Музей активно долучається до відзначення Міжнародного дня музеїв. У 2024 році, за темою «Музеї: освіта та дослідження», здобувачі провели низку практичних заходів – дослідження окупаційних режимів, виставки, екскурсії. Вони апробували свої вміння у проведенні екскурсій, аналізі документів, створенні мультимедійних презентацій, чим поглиблювали розуміння ролі музейної справи у формуванні національної ідентичності.

Патріотично-виховні заходи, такі як «Волинь – колыска УПА» або «УПА. Історія нескорених», органічно інтегрують музейну діяльність у процес формування громадянської зрілості. На цих зустрічах студенти не лише дізнаються про героїв минулого, а й проводять історичні паралелі з сучасними подіями, відзначаючи зв'язок поколінь, єдність у боротьбі за свободу та незалежність. Згадки про Романа Клячківського, Ніла Хасевича, бої в Журавичах чи Новому Загоріві оживають у розповідях студентів, формуючи глибокий патріотичний наратив.

Окремою сторінкою музейної роботи стало вшанування пам'яті жертв політичних репресій. До коледжу завітали члени громадської організації «Волинське обласне товариство політичних в'язнів та репресованих», які ділились особистими спогадами. Молодь мала змогу безпосередньо поспілкуватися з тими, хто пережив жахіття радянського режиму. Такі зустрічі допомагають усвідомити значення особистої свободи, формують чутливість до соціальної справедливості й демократичних цінностей[3].

Фотодокументальні виставки, присвячені тематиці спротиву геноциду та трагедії Луцької тюрми 1941 року, є важливим елементом формування критичного мислення та історичної відповідальності. Молодь дізнається про події, замовчувані протягом десятиліть, на основі архівних документів, фотосвідчень та розповідей очевидців. Так, виставка «Спротив геноциду» стала яскравим прикладом того, як музей може формувати у молоді національну свідомість через правду історії [1].

У рамках Тижня пам'яті жертв політичних репресій проведено низку заходів – від лекцій до літературних читань, зокрема за книгою Миколи Куделі «Пекло Колими», що допомогло студентам глибше зрозуміти масштаб трагедій та особисту відповідальність за збереження пам'яті. Окрім того, до заходів було залучено родичів репресованих, які поділилися сімейними архівами, що значно збагачують музейну колекцію[4].

Таким чином, навчальна лабораторія «Кімната-музей жертв тоталітарних режимів» Волинського фахового коледжу НУХТ є не лише освітнім осередком, а справжньою платформою формування громадянської ідентичності, історичної свідомості та професійних навичок у сфері культурного туризму. Її діяльність сприяє глибокому осмисленню історії, вихованню патріотизму, розвитку критичного мислення і відповідальності за майбутнє своєї держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Історична дискусія. Пам'ятаємо заради майбутнього: уроки Другої світової війни в контексті сучасної боротьби України URL: <https://vcolnuft.volyn.ua/istorychna-dyskusiya-pam-yatayemo-zarady-majbutnogo-uroky-drugoyi-svitovoyi-vijny-v-konteksti-suchasnoyi-borotby-ukrayiny/>
2. Студентам представили виставку «Спротив геноциду» URL: <https://vcolnuft.volyn.ua/studentam-predstavlyly-vystavku-sprotyv-genotsydu/>
3. У Музеї жертв тоталітарних режимів проведено виховні години URL: <https://vcolnuft.volyn.ua/u-muzeyi-zhertv-totalitarnyh-rezhymiv-provedeno-vyhovni-godyny/>
4. Урочиста академія «Пам'ять заради майбутнього» URL: <https://vcolnuft.volyn.ua/urochysta-akademiya-pam-yat-zarady-majbutnogo/>

ПРОПАГАНДА ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЯЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Супрунова Тамара

науковий керівник: к. філос. н. Лариса Саракун

Національний університет харчових технологій, Київ, Україна

В умовах масового потоку дезінформації розуміння механізмів впливу на свідомість допомагає суспільству протистояти мовленнєвим атакам. Дослідження цієї проблеми важливе для виявлення методів, які використовують сьогодні агресори, щоб маніпулювати громадською думкою та виправдовувати свої дії. Аналіз пропаганди дозволяє краще зрозуміти, як захистити демократичні цінності.

За повномасштабної війни росії проти України питання інформаційної безпеки набуло першочергового значення. У центрі цього процесу – феномени маніпуляції та пропаганди, які активно використовуються для впливу на масову свідомість. Їх дослідження стали об'єктом уваги низки українських науковців, таких як І. І. Яценка, В. М. Куліш, Л. Ю. Гаврилюк. У своїх працях вони розкривають не лише механізми впливу, а й цілісну структуру маніпулятивного дискурсу під час війни, що триває не лише на фронтах, а й у свідомості громадян.

Зокрема, у статті «Інформаційно-психологічна війна та пропаганда як елемент гібридної агресії» автори зазначають, що пропаганда під час війни стає «зброєю масового впливу», де головною метою є не лише інформування, а й формування емоційних станів, мобілізаційних імпульсів або деморалізації. «Сучасна інформаційна війна відрізняється від класичної тим, що вона не просто змінює ставлення до подій, а конструює саму реальність у сприйнятті аудиторії», — зазначено в дослідженні [4].

Методи дослідження, що використовуються у згаданих роботах, переважно ґрунтуються на контент-аналізі, дискурсивному аналізі повідомлень у ЗМІ, моніторингу соціальних мереж, порівняльному аналізі наративів, а також анкетування та опитування цільової аудиторії. Так, в аналітичному огляді з журналу «Інформаційні комунікації» аналізується структура

пропагандистських повідомлень російських медіа з виявленням основних смислових акцентів: звинувачення України у «геноциді», підживлення страху перед НАТО, романтизація «руського миру». Автори дослідження доводять, що одним із головних завдань такої пропаганди є делегітимація української державності як явища.

Пропаганда за своєю природою може мати як позитивний, так і негативний вплив на суспільство. У позитивному ключі вона може мобілізувати населення до оборони, посилити почуття патріотизму, єдності та моральної стійкості. Прикладом такої пропаганди є українські кампанії на кшталт «Разом до перемоги» або підтримка ЗСУ в інформаційному полі. Ці форми комунікації не приховують правду, однак акцентують увагу на героїзмі, солідарності та майбутньому відновленні. Натомість негативна пропаганда спирається на викривлення фактів, поширення фейків, дезінформацію та використання страху як засобу впливу. Типовим прикладом є російські інформаційні атаки, спрямовані на дискредитацію українських військових, викривлення цілей оборони, а також маніпулятивне використання образів «мирного населення» на окупованих територіях для виправдання агресії.

Росія активно використовує пропаганду для маніпуляції свідомістю, спираючись на радянські наративи та дезінформацію з метою дискредитації України. Пропаганда і маніпуляції у воєнний час – це складні інструменти впливу, які формують емоційні та раціональні реакції суспільства. Їхній вплив може бути як об'єднувальним, так і руйнівним, тому важливо аналізувати ці явища задля зміцнення інформаційної стійкості та захисту національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилюк Л. Ю. Маніпулятивні технології в медіа: між війною і пропагандою. *Грані*, №2 (194). 2021. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/109>

2. Куліш В. М. Маніпуляції масовою свідомістю в умовах суспільних трансформацій. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/10/167-174_no-4_vol-27_2008_UKR.pdf

3. Яценко І. І., Безхутра О. В. Інформаційно-психологічна війна та пропаганда як елемент гібридної агресії. *Вісник Національного університету оборони України*, 2022. №3(69). URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/288547>.

4. Пропаганда в інформаційній війні: образ ворога у масовій свідомості. *Інформаційні комунікації*, №3. URL: <https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/140>

КПТ В РОБОТІ З ЕМОЦІЙНОЮ ТРАВМОЮ СЕРЕД ВІЙСЬКОВИХ

Ангеліна Терещук

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

В умовах бойових дій військові зазнають надзвичайно високого рівня психоемоційного навантаження. Їхній досвід включає щоденну взаємодію зі смертю, пораненнями, втратою побратимів, а також постійною загрозою для власного життя. Відповідно, емоційні реакції в таких умовах набувають особливої форми – часто деформованої, пригніченої або, навпаки, гіпертрофованої.

Когнітивно-поведінкова терапія фокусується на тому, як думки, переконання та ставлення впливають на емоції та поведінку, і допомагає людині опанувати нові навички, які необхідні для вирішення різних проблем. Ми не реагуємо на ситуацію безпосередньо, ми реагуємо на власну інтерпретацію ситуації. Це основний принцип когнітивно-поведінкової терапії. Важливо дослідити, що викликає таку оцінку.

У бойових умовах у військових формується система базових переконань, які ми можемо назвати "Правилами бою":

- «Не відчувай, щоб вижити».

- «Довіряти = померти».
- «Слабкість вбиває».
- «Завжди контролюй все».
- «Я – відповідальний за всіх».

Ці переконання мають захисну функцію в бойовій ситуації, але в мирному житті стають джерелом психологічної дезадаптації, що призводять до емоційної закритості, агресивної поведінки, ізоляції, гіперконтролю, проблем у сім'ї. Щоб зрозуміти військового, потрібно знати систему його мислення або правила бою військового, які допомагали йому вижити на війні, але в цивільному житті заважають адаптації. В цивільному житті потрібно редагувати систему мислення військового, вибудувати у людини нову систему переконань і логічні рівні. Це можливо лише тоді, коли людина свідомо хоче змінити поведінку.

Завдання КПТ у період адаптації до цивільного життя:

1. Виявити переконання, які формують жорсткі інтерпретації подій.
2. Дослідити їх походження (контекст – бойові дії).
3. Допомогти людині побачити, як ці переконання працюють у мирному житті – і що вони вже не ефективні.
4. Формувати нові переконання, які дозволяють:
 - будувати безпечні стосунки;
 - виражати емоції без загрози;
 - помилятися без відчуття небезпеки;
 - делегувати відповідальність;
 - зберігати контроль над собою, а не над іншими.

Когнітивне переоцінення стресової події:

ФАЗА 1. Регуляція емоцій (чітко прописати низку активностей (щоденні рутинні справи) і пропрацювання навичок, які необхідні для пом'якшення емоційного стану (чітко прописати плани на сьогодні).

ФАЗА 2. Когнітивна гнучкість (пропрацювати над когнітивними думками, співприйняття світу).

ФАЗА 3. Запобігання рецидивів (що ти можеш змінити в минулому в рамках того, чого ти зараз навчився; як ефективно справлятися з сильними емоціями і стресом). Ментальне відпрацювання плану кризового регулювання.

«Чим більше я занурююся в негативний стан, тим гірше мені, тим менш я продуктивний». Негативні оцінки не допомагають вирішувати проблеми. Чи це продуктивно, ефективно? Чи це допомагає? Культивуємо нові, позитивні переконання через мотивацію. Важливо змінити емоційну регуляцію і когнітивну гнучкість!

Умови успішної психотерапевтичної роботи:

➤ *Усвідомлення проблеми та готовність до змін.* Чітке розуміння проблеми (травматичний досвід, складнощі адаптації, емоційна дисрегуляція тощо) та внутрішня мотивація працювати над собою й відкритість до нових підходів.

➤ *Створення безпечного простору.* Ніякого тиску чи засудження, лише підтримка й прийняття. Ні примусу «висловлювати емоції», ні нав'язування чужих переконань – лише повага до ритму клієнта. Конфіденційність та психологічний комфорт – база для довіри.

Поетапність роботи: свідомість → тіло → досвід. Когнітивні техніки: робота з думками, переконаннями, інтерпретаціями; тілесно-орієнтовані практики: дихальні вправи, заземлення, розслаблення м'язів та поступове опрацювання травматичних спогадів через безпечні експозиції, арт-терапію, групову підтримку. Така психотерапія буде максимально ефективною, поступовою та безпечною – від розуміння власних реакцій до відновлення цілісного досвіду життя.

Отже, війна залишає в душі й тілі військового глибоку травму – «відкриту рану», яка кровоточить спогадами й болем. Суспільство має усвідомити, що травматичний досвід військового не зникає навіть після його демобілізації. Потрібен повільний і тривалий процес зцілення.

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ОСВІТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

Марія Шепельова

*Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України,
м. Київ, Україна*

Особистісно-орієнтований підхід у вищій освіті країн Європи є не лише педагогічним принципом, а цілісною філософією освітнього простору, орієнтованою на розвиток автономної, активної, відповідальної особистості. У межах Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА) та згідно з положеннями Болонського процесу, такий підхід спрямований на забезпечення гнучкості, індивідуалізації освітніх траєкторій та партнерської взаємодії між викладачем і студентом [1].

Університети Фінляндії впроваджують особистісно орієнтовані навчальні плани (personal learning paths), які враховують академічні цілі, інтереси та темп навчання кожного студента [5]. Практикується система освітнього наставництва (educational mentoring), де кожному студентові надається тьютор, який допомагає планувати навчання та моніторити прогрес не лише за академічними, а й за особистісними критеріями розвитку.

У Нідерландах широко використовується проектно-орієнтоване навчання, що дозволяє студентам самостійно обирати тематику проєктів, формати представлення результатів, працювати в команді. Наприклад, в Університеті прикладних наук Ганзе студенти беруть участь у міждисциплінарних практиках, спрямованих на вирішення соціально значущих проблем – це сприяє розвитку емоційного інтелекту, креативності та соціальної відповідальності [4].

У Німеччині впроваджується принцип «student agency» – студентського агентства, який підкреслює активну роль студента як співтворця власного освітнього процесу. Студенти залучаються до формування освітніх програм, беруть участь у засіданнях академічних рад, розробці навчальних курсів тощо. Активно застосовується система зворотного зв'язку: наприкінці курсу

викладачі отримують якісні оцінки та рекомендації від студентів щодо покращення освітніх практик [2].

У Великій Британії значну увагу приділено розвитку рефлексивного мислення: студенти ведуть особисті портфоліо розвитку, у яких фіксують свої досягнення, труднощі, зони зростання. Така практика є основою для формувального оцінювання, що замінює традиційне оцінювання на партнерське, спрямоване на зростання, а не покарання [3].

Університети Італії й Франції активно інтегрують соціально-емоційне навчання та програми розвитку «soft skills» – навичок комунікації, самоусвідомлення, роботи в команді. Наприклад, у Болонському університеті діє програма «Особистісний розвиток та планування кар'єри», де поєднується академічне навчання з розвитком цінностей, лідерства та адаптивності [3].

Загальноєвропейським трендом є визнання важливості добробуту студентів, як чинника академічного успіху та особистісного становлення. У багатьох університетах діють центри ментального здоров'я, коучингові й фасилітаційні платформи, що підтримують студентів не лише у навчанні, а й у подоланні особистих викликів [1].

Таким чином, досвід європейських країн свідчить, що особистісно-орієнтований підхід є ключовим інструментом модернізації вищої освіти, сприяє демократизації навчального процесу, розвитку особистості студента, формуванню компетентного фахівця та відповідального громадянина. У європейських університетах особистісно-орієнтований підхід реалізується через гнучкі освітні траєкторії, індивідуалізацію навчання, участь студентів у прийнятті рішень, міждисциплінарні формати навчання та підтримку психологічного благополуччя.

ЛІТЕРАТУРА

1. European Commission. *Higher Education for the Future*. Brussels. 2023.
URL: <https://education.ec.europa.eu/document/higher-education-for-the-future-2023>

2. European Students' Union. *Student-Centred Learning Toolkit*. Brussels. 2021. URL: <https://europeanstudentsunion.org/wp-content/uploads/2021/03/SCL-Toolkit.pdf>
3. European University Association (EUA). *The Role of Universities in Personal Development*. Brussels. 2019. URL: <https://eua.eu/resources/publications/888:the-role-of-universities-in-personal-development.html>
4. Hanze University of Applied Sciences. *Learning through projects*. Groningen. 2021. URL: <https://www.hanze.nl/eng/education/learning-through-projects>
5. University of Helsinki. (2020). *Student-centred pedagogies: Implementation models*. Helsinki. URL: <https://www.helsinki.fi/en/projects/student-centred-pedagogies>

Наукове видання

**«СУЧАСНІ СОЦІОГУМАНІТАРНІ СТУДІЇ: ПРОБЛЕМАТИКА
ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Матеріали
Всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції

20-21 травня 2025 р.

Тези доповідей

Відповідальні за випуск:
Н.М. Левицька, С.Б. Буравченкова